

Project funded by
EUROPEAN UNION

Οδηγός για εκπαιδευτικούς για την ανακύκλωση και τη μείωση των απορριμμάτων

Στο πλαίσιο του έργου

“Zero Waste Strategy: Methods and Implementation in Black Sea
Basin” με ακρωνύμιο “ZerowasteBSB” και κωδικό έργου “BSB 788”.

Αριθμός παραδοτέου: D.T2.6.2

“Common borders. Common solutions.”

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό Σημείωμα	6
Summary	6
Α΄ ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	8
Β΄ ΜΕΡΟΣ - ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ	18
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ	23
Α΄ εργαστήρι “Σε ακούω”	23
Β΄ εργαστήρι: “Zero waste κι εγώ!”	25
Γ΄ εργαστήρι «Μαθαίνουμε μαζί!»	27
Δ΄ εργαστήρι “Χθες, σήμερα, αύριο”	28
Ε΄ εργαστήρι “ Μία απόφαση, δεκάδες θέσεις”	30
Ζ΄ εργαστήρι “Εσύ τι λες;”	33
ΣΤ΄ εργαστήρι: “Εμαθες τα νέα;”	34
Η΄ εργαστήρι “ Δεν πετώ, δημιουργώ!”.....	36
Θ΄ εργαστήρι: “Ας σχεδιάσουμε τις δράσεις μας μαζί”	39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	42
ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ/ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ	42
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΕΙΚΟΝΕΣ	45
ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΠΗΓΕΣ ΚΥΡΙΩΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	57

Προλογικό Σημείωμα

Το παρόν εγχειρίδιο συγγράφηκε από την «ANTIGONE-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη Μη Βία» (ANTIGONE) στο πλαίσιο του έργου «Zero Waste Strategy: Methods and Implementation in Black Sea Basin» (ZeroWasteBSB), το οποίο υλοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος “Joint Operational Programme Black Sea Basin 2014-2020” που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Γειτονίας (ENI - European Neighborhood Instrument) και από τις συμμετέχουσες χώρες: Αρμενία, Βουλγαρία, Γεωργία, Ελλάδα, Δημοκρατία της Μολδαβίας, Ρουμανία, Τουρκία, και Ουκρανία.

Ο συγκεκριμένος οδηγός απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς που εργάζονται με παιδιά Γυμνασίου¹ και στοχεύει στην παροχή θεωρητικού και παιδαγωγικού βοηθήματος για την υλοποίηση εκπαιδευτικών εργαστηρίων-συναντήσεων, με στόχο την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριών για τη μείωση των παραγόμενων απορριμμάτων. Ευελπιστούμε το εγχειρίδιο να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για την επεξεργασία του ζητήματος των απορριμμάτων με την ομάδα της τάξης, συμβάλλοντας στην αναγνώριση των αρνητικών επιπτώσεων της (πλαστικής) ρύπανσης και τη σημασία της Zero Waste φιλοσοφίας (φιλοσοφίας μηδενικών απορριμμάτων).

Αποτελείται από δύο ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει σύντομο θεωρητικό πλαίσιο εισάγοντας τους/τις εκπαιδευτικούς στο θέμα και παρέχοντας χρήσιμες πληροφορίες για την επεξεργασία του με τους/τις μαθητές/τριες.

Η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει μία σειρά βιωματικών εκπαιδευτικών εργαστηρίων, βασισμένων σε μεθοδολογίες της μη τυπικής εκπαίδευσης, με σκοπό αφενός να προάγουν την ενεργό εμπλοκή των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφετέρου να διευκολύνουν τον/την εκπαιδευτικό παρέχοντας χρήσιμα εκπαιδευτικά εργαλεία για την επεξεργασία του θέματος. Βασικοί στόχοι των εργαστηρίων είναι να αναπτύξουν οι μαθητές/τριες αίσθηση υπευθυνότητας και συνείδηση του επείγοντος χαρακτήρα του ζητήματος των απορριμμάτων, ώστε να μπορούν να υιοθετήσουν καλές πρακτικές για τη μείωση τους και να αναλάβουν προσωπική και συλλογική δράση, ενημερώνοντας και ευαισθητοποιώντας παράλληλα τη σχολική κοινότητα και τις οικογένειές τους.

Summary

This educational material was written by “ANTIGONE - Information and Documentation Centre for Racism, Ecology, Peace and Non violence” (ANTIGONE) in the framework of the project “Zero Waste Strategy: Methods and Implementation in Black Sea Basin” (ZeroWasteBSB), which is implemented under the “Joint Operational Program Black Sea Basin 2014-2020” co-financed by the European Union through the European Neighborhood Instrument and by the participating countries: Armenia, Bulgaria, Georgia, Greece, Republic of Moldova, Romania, Turkey and Ukraine.

This guide aims to provide teachers who teach at high school² with theoretical and pedagogical aids for the implementation of educational workshops, with the aim of raising awareness on the importance of waste production reduction. This handbook is a useful tool for tackling the waste issue with the students, helping them to recognize the negative effects of (plastic) pollution and the importance of the Zero Waste philosophy.

It consists of two sections. The first section includes a short theoretical framework introducing the teachers to the topic and providing useful information for its elaboration with the students.

The second section includes a series of experiential educational workshops, based on non-formal education methodologies, in order to promote the active involvement of students / three in the educational process, on the other hand to facilitate the teacher by providing useful educational tools

¹ Στοιχεία του οδηγού θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και από εκπαιδευτικούς άλλων βαθμίδων, καθώς και από εκπαιδευτές/τριες που δραστηριοποιούνται στο χώρο της μη τυπικής εκπαίδευσης, προσαρμόζοντας τις δραστηριότητες στην ηλικία και τις ξεχωριστές ανάγκες της δικής τους ομάδας.

² Guide elements could also be used by teachers of other levels, as well as by trainers active in the field of non-formal education, adapting the activities to the age and individual needs of their own group.

Project funded by
EUROPEAN UNION

to address the issue. The main objectives of the workshops are to develop students' sense of responsibility and awareness of the urgency of the issue of waste, so that they can adopt good practices to reduce them and take personal and collective action, while informing and sensitizing the school community and their families.

“Common borders. Common solutions.”

Α΄ ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Άνθρωπος, φύση και.. απορρίμματα

Ο άνθρωπος από την αρχή της ύπαρξής του στράφηκε στην αξιοποίηση του περιβάλλοντος για την κάλυψη των αναγκών του. Η σχέση του με τη φύση, διαχρονικά, βρίσκεται σε συνάρτηση με το ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, τα οποία καθορίζουν τόσο τις ανάγκες κάθε εποχής, όσο και το αξιακό σύστημα εντός του οποίου ο άνθρωπος καλείται να τις καλύψει. Το τελευταίο φυσικά επηρεάζει και την επιλογή των αναπτυξιακών διαδικασιών, αλλά και των μορφών με τις οποίες επιλέγει να διαχειριστεί τα περιβαλλοντικά ζητήματα (1).

Ενώ η ανθρώπινη παρέμβαση στη φύση αποτελεί γεγονός διαχρονικό, στη σύγχρονη εποχή παρατηρείται μία ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο με όρους - δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε- υπεροχής και κυριαρχίας. Η αιτία μπορεί να αναζητηθεί στο σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης και το πρόταγμα της οικονομικής μεγέθυνσης που το συνοδεύει. Σε αυτό το πλαίσιο, στόχος των κοινωνιών είναι να παράγουν όλο και περισσότερα, με το κινήγι της αφθονίας να γίνεται επιτακτικό, καθώς η συσσώρευση ολοένα και περισσότερων αγαθών κρίνεται ως δείκτης ευημερίας. Αναπόφευκτα, το κινήγι αυτό μεταφράζεται σε **εξάντληση των φυσικών πόρων**, τη **διατάραξη των οικοσυστημάτων** και τη συνολικότερη **περιβαλλοντική υποβάθμιση**. Η αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών οικοσυστημάτων συνεπάγεται τη δημιουργία ποικίλων περιβαλλοντικών προβλημάτων με αρνητικές συνέπειες όχι μόνο στο περιβάλλον, αλλά και στο βιοτικό επίπεδο του ανθρώπου. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και το ζήτημα των απορριμμάτων και δη, των στερεών αποβλήτων, στην προσέγγιση του οποίου επικεντρώνεται ο παρόν εκπαιδευτικός οδηγός (1) (2).

Τί είναι λοιπόν τα στερεά απόβλητα;

Όταν αναφερόμαστε στα στερεά απόβλητα μιλάμε για υλικά, αντικείμενα, ουσίες ή υπολείμματα αυτών, τα οποία δεν μπορούν πια να εξυπηρετήσουν τον σκοπό για τον οποίο έχουν παραχθεί, επομένως έχοντας χάσει την αρχική τους χρήση, ο ιδιοκτήτης τους επιθυμεί ή πρέπει να απαλλαγεί από αυτά με βάση τις ισχύουσες υγειονομικές διατάξεις (3).

Η παραγωγή των στερεών αποβλήτων συνδέεται με κάθε τομέα των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Έτσι, τα στερεά απόβλητα μπορεί να προέρχονται από οικιακές, βιομηχανικές, γεωργικές, κατασκευαστικές, εμπορικές, νοσοκομειακές δραστηριότητες, όπως και από τον τομέα παροχής υπηρεσιών, αλλά και από εξορυκτικές δραστηριότητες (4). Ογκώδη απόβλητα, φαρμακευτικά και βιολογικά απόβλητα, συσκευασίες φυτοφαρμάκων και χημικών προϊόντων, ελαστικά, υπολείμματα τροφών, απόβλητα κήπων όπως κλαδιά και κηπευτικά, απόβλητα από τον καθαρισμό των δρόμων περιλαμβάνονται στην κατηγορία των στερεών αποβλήτων (3).

Τα απόβλητα που προέρχονται από τις οικιακές και εμπορικές δραστηριότητες, καθώς και από τον τομέα των υπηρεσιών, ονομάζονται **αστικά απορρίμματα** (3). Όσον αφορά τις παραγόμενες ποσότητες αστικών στερεών αποβλήτων (ΑΣΑ), αυτές εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες. Χώρες με υψηλότερο εισόδημα παράγουν περισσότερα ΑΣΑ από χώρες με χαμηλό εισόδημα, οι αστικές περιοχές, επίσης, παράγουν περισσότερα απ' ό,τι οι αγροτικές περιοχές. Γενικά ο βαθμός βιομηχανοποίησης, το κλίμα της περιοχής, οι καταναλωτικές συνήθειες και το κοινωνικοοικονομικό

υπόβαθρο αποτελούν συντελεστές που σχετίζονται με την ποσότητα των παραγόμενων αστικών στερεών αποβλήτων (5).

Τα στερεά απόβλητα μπορεί να είναι βιοδιασπώμενα ή μη βιοδιασπώμενα, ενώ μπορεί να διαχωρίζονται σε επικίνδυνα και αδρανή. Τα επικίνδυνα απόβλητα ανήκουν στα ειδικά απόβλητα, και δύνανται να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στον άνθρωπο, την πανίδα και τη χλωρίδα. Προέρχονται από τις βιομηχανικές δραστηριότητες και σε μικρότερο ποσοστό από τις οικιακές (5). Οι ουσίες που περιέχουν χαρακτηρίζονται ως εύφλεκτες, τοξικές, καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες, εκρηκτικές, ραδιενεργές, ερεθιστικές (3). Μεταξύ των επικίνδυνων οικιακών αποβλήτων συγκαταλέγονται τα υλικά καθαρισμού, τα φάρμακα, τα ορυκτέλαια, οι μπαταρίες, τα υλικά κηπουρικής και τα χρώματα/ βερνίκια (5).

Γιατί τα απορρίμματα αποτελούν πρόβλημα;

Κάθε παραγωγική και καταναλωτική διαδικασία έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αποβλήτων (2).

Ωστόσο, το ζήτημα των απορριμμάτων δεν είχε πάντοτε τις προβληματικές διαστάσεις που έχει σήμερα. Σε παλιότερες εποχές, ο τρόπος ζωής των ανθρώπων ακολουθούσε την αρχή της εξοικονόμησης και η κατανάλωση των αγαθών γινόταν με σύνεση. Η έννοια του απορρίμματος φαίνεται να απέκτησε νόημα αρκετά πρόσφατα, αφού μέχρι πρότινος η οικιακή οικονομία υπαγόρευε την επαναχρησιμοποίηση των

περισσότερων αγαθών. Για παράδειγμα, τα υπολείμματα των τροφών δεν κατέληγαν στον κάδο, αλλά μπορεί να αποτελούσαν την τροφή των οικόσιτων ζώων ή να προοριζόταν για την παραγωγή εδαφοβελτιωτικού (5).

Ωστόσο, η εισαγωγή του μοντέλου της οικονομίας της αγοράς και η συνεπακόλουθη επιδίωξη της οικονομικής μεγέθυνσης, επέδρασαν στους ρυθμούς παραγωγής και κατανάλωσης. Το νέο μοντέλο, θέτοντας στο επίκεντρο το κέρδος, κατασκευάζει ολοένα και περισσότερες ανάγκες, η κάλυψη των οποίων υποτίθεται θα οδηγήσει τους ανθρώπους στην ευημερία. Στην πραγματικότητα οδηγεί στην υπερκατανάλωση και στη συνεπακόλουθη εντατικοποίηση των ρυθμών εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, παράγοντας ταυτόχρονα τρομαχτικές ποσότητες απορριμμάτων (2). Στα προαναφερθέντα συνεπικουρούν η αύξηση του πληθυσμού συνδυαστικά με την έντονη τάση αστικοποίησης και την τεχνολογική πρόοδο (3) (6).

Κάποια στοιχεία:

Οι χώρες με υψηλά εισοδήματα, παρόλο που αποτελούν το 16% του παγκόσμιου πληθυσμού, παράγουν περίπου το 34% των παγκόσμιων απορριμμάτων, δηλαδή 683 εκατομμύρια τόνους³. Αν και αναμφισβήτητα οι κάτοικοι των ανεπτυγμένων χωρών είναι οι μεγαλύτεροι «καταναλωτές» και οι μεγαλύτεροι «ρυπαντές», το πρόβλημα της διαχείρισής των απορριμμάτων αγγίζει και τις αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς συχνά καταφεύγουν στην εισαγωγή των αποβλήτων των ανεπτυγμένων χωρών της Δύσης (3).

³ https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/trends_in_solid_waste_management.html

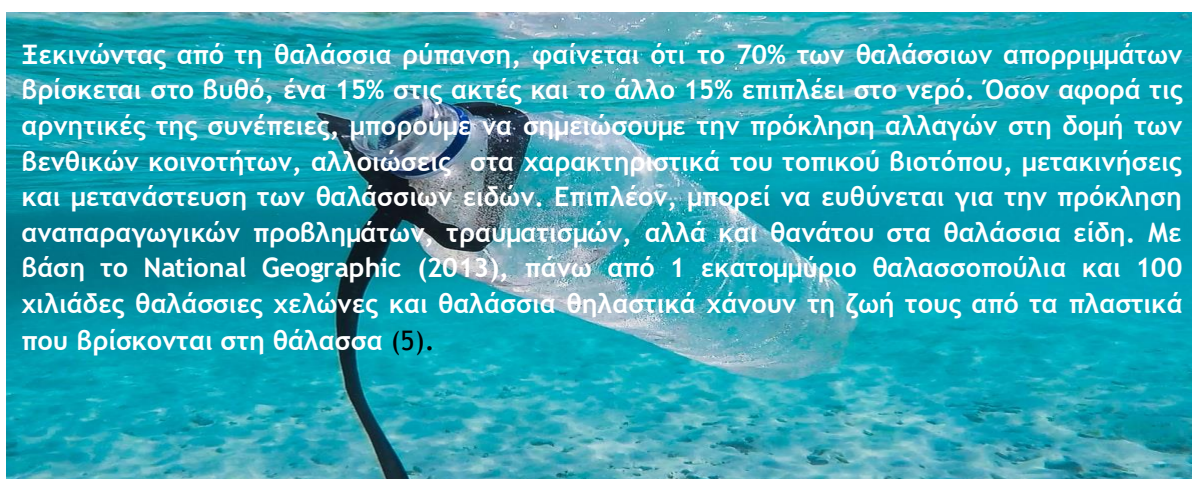
Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο μέσος όρος της κατά κεφαλή παραγωγής απορριμμάτων ανέρχεται σε 488 κιλά. Υπάρχουν βέβαια σημαντικές διακυμάνσεις μεταξύ των χωρών, καθώς στη Ρουμανία παρήχθησαν 272 κιλά ανά άτομο, ενώ στη Δανία 766 κιλά ανά άτομο. Για την Ελλάδα, η κατά κεφαλή παραγωγή απορριμμάτων ανήλθε στα 404 κιλά.⁴

Σε διεθνές επίπεδο, δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας σχετικά με τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων παρουσιάζουν ότι παράγουμε 2.01 δισεκατομμύρια τόνους αστικών στερεών αποβλήτων με τουλάχιστον το 33% αυτών να τυγχάνει διαχείρισης που δεν πληροί περιβαλλοντικά κριτήρια και κριτήρια ασφάλειας. Φαίνεται ότι κάθε άτομο παράγει την ημέρα κατά μέσο όρο 0,74 κιλά απορριμμάτων, αλλά αυτό είναι σχετικό με την τιμή να επηρεάζεται από διάφορες παραμέτρους και στην πραγματικότητα ανάλογα με τη χώρα να κυμαίνεται μεταξύ 0,11 κιλών μέχρι και 4, 54 κιλών ανά άτομο/ ημέρα.

Όσον αφορά τα υπολείμματα τροφών, ο Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών, μας ενημερώνει πως σε παγκόσμια κλίμακα, ετησίως, το 1/3 της παραγόμενης τροφής, δηλαδή περίπου 1,3 δισεκατομμύρια τόνοι, είτε καταλήγει στα σκουπίδια είτε καταστρέφεται κατά τη συγκομιδή ή μεταφορά του⁵.

Στερεά απόβλητα: Συνέπειες

Η παραγωγή και διάθεση στερεών αποβλήτων έχει επιπτώσεις που αφορούν τόσο στο περιβάλλον, όσο και στην κοινωνία και στην οικονομία.

Ξεκινώντας από τη θαλάσσια ρύπανση, φαίνεται ότι το 70% των θαλάσσιων απορριμμάτων βρίσκεται στο βυθό, ένα 15% στις ακτές και το άλλο 15% επιπλέει στο νερό. Όσον αφορά τις αρνητικές της συνέπειες, μπορούμε να σημειώσουμε την πρόκληση αλλαγών στη δομή των βενθικών κοινοτήτων, αλλοιώσεις στα χαρακτηριστικά του τοπικού βιοτόπου, μετακινήσεις και μετανάστευση των θαλάσσιων ειδών. Επιπλέον, μπορεί να ευθύνεται για την πρόκληση αναπαραγωγικών προβλημάτων, τραυματισμών, αλλά και θανάτου στα θαλάσσια είδη. Με βάση το National Geographic (2013), πάνω από 1 εκατομμύριο θαλασσοπούλια και 100 χιλιάδες θαλάσσιες χελώνες και θαλάσσια θηλαστικά χάνουν τη ζωή τους από τα πλαστικά που βρίσκονται στη θάλασσα (5).

Συγκεκριμένα οι πλαστικές σακούλες ευθύνονται για τον θάνατο πολλών θαλάσσιων ειδών όπως θαλάσσιων πουλιών, χελωνών, φωκιών και φαλαινών λόγω ασφυξίας, ενώ στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2013) αναφέρουν ότι παγκοσμίως το 10% των νεκρών θαλάσσιων ειδών των τελευταίων ετών (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και απειλούμενα είδη) είχε επηρεαστεί από τις πλαστικές σακούλες.

Σημαντικό είναι και το πρόβλημα που δημιουργείται από τα μικροπλαστικά αν αναλογιστεί κανείς ότι το 60-80% των απορριμμάτων που βρίσκονται στη θάλασσα αποτελούνται από πλαστικό. Τα μικροπλαστικά συνιστούν πολύ μικρά σωματίδια ή ίνες διαμέτρου μικρότερης των 5 χιλιοστών, προερχόμενα από το πλαστικό που έχει διασπαστεί με την πάροδο του χρόνου μέσω χημικών ή φυσικών διεργασιών.

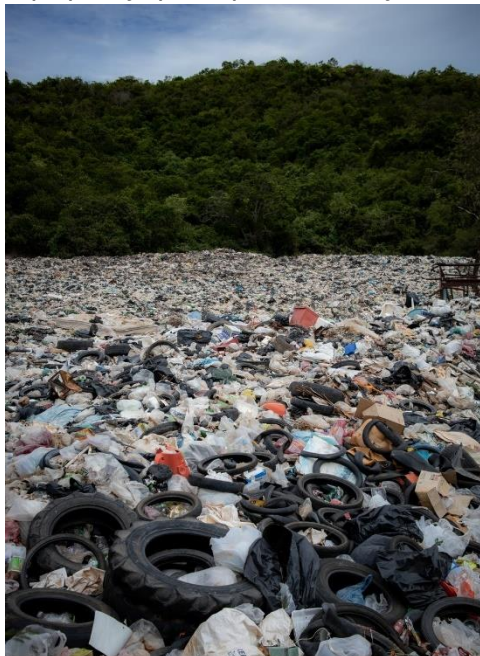

⁴ <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

⁵ <https://bit.ly/3b2M1Su> και <http://www.fao.org/food-loss-and-food-waste/en/>

Είναι ιδιαίτερα επικίνδυνα για τους θαλάσσιους οργανισμούς που τα καταναλώνουν καθώς περιέχουν τοξικές ουσίες, οι οποίες μέσω τις τροφικής αλυσίδας φθάνουν ως τον άνθρωπο, διακινδυνεύοντας την υγεία του.⁶

Έπειτα, τα απόβλητα των χωματερών, ευθύνονται επίσης για πληθώρα αρνητικών επιπτώσεων. Παρότι η αισθητική υποβάθμιση εξαιτίας της συσσώρευσης τους συνιστά το πλέον προφανές πρόβλημα, εντούτοις, δεν είναι σε καμία περίπτωση το μοναδικό (7).

Επικίνδυνα αέρια όπως μεθάνιο και διοξείδιο του άνθρακα απελευθερώνονται κατά τη διαδικασία διάσπασης της σακούλας, ενισχύοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου, απειλώντας την ανθρώπινη υγεία, αλλά και την αειφορία των οικοσυστημάτων εν γένει (5).

Γνωρίζουμε ότι οι χωματερές αποτελούν εστίες μικροβίων και παρασίτων και γίνονται πηγή μολυσματικών ασθενειών μέσω τρωκτικών και εντόμων (3). Επιπροσθέτως, ευθύνονται για τον τραυματισμό πλήθους ζώων που ψάχνουν μέσα στα σκουπίδια για τροφή(5).

Συνεχίζοντας, υπάρχουν κίνδυνοι ανάφλεξης ή πυρκαγιάς των απορριμμάτων που έχουν εναποτεθεί εκεί, με σοβαρές συνέπειες από την έκλυση τοξικών αερίων, όπως για παράδειγμα από τις τοξίνες των πλαστικών. Επίσης, επικίνδυνα μπορούν να αποβούν και τα αποστραγγίσματα που παράγονται στους χώρους απόρριψης, ρυπαίνοντας επιφανειακά και υπόγεια νερά, απειλώντας υδροβιότοπους και πηγές άρδευσης και

ύδρευσης. Το ίδιο πρόβλημα με τα αποστραγγίσματα μπορεί να εμφανιστεί και σε ΧΥΤΑ που δεν έχουν στεγανοποιηθεί επαρκώς (5).

Φαίνεται λοιπόν ότι η ρύπανση δεν επηρεάζει μόνο τα ζώα ή το περιβάλλον, αλλά προκαλεί αλυσιδωτές συνέπειες που φτάνουν μέχρι τον άνθρωπο. Έτσι για παράδειγμα, τα βαρέα μέταλλα μπορούν να προκαλέσουν υποβάθμιση του εδάφους μειώνοντας την παραγωγή και αλλοιώνοντας την ποιότητα των γεωργικών προϊόντων, ενώ μέσω της τροφικής αλυσίδας μπορούν να φτάσουν στον άνθρωπο επηρεάζοντας την ανθρώπινη υγεία. Ενδεικτικά, κάποιες από τις επιπλοκές που προκαλούν τα βαρέα μέταλλα στον άνθρωπο είναι: νεφρικές και υπατικές βλάβες, καρκινογενέσεις, (κάδμιο), αναπνευστικά προβλήματα, καρκίνος του πνεύμονα (αμίαντος), προσβολή του νευρικού συστήματος (υδράργυρος) κ.ά. (5).

Αρνητικές συνέπειες προκύπτουν και από την καύση των απορριμμάτων, αφού συνήθως περιέχουν επικίνδυνες ουσίες που απελευθερώνονται στην ατμόσφαιρα και κατόπιν μέσω της βροχής εισέρχονται στο έδαφος και στα ύδατα, φτάνοντας τέλος μέχρι τον άνθρωπο μέσω της τροφικής αλυσίδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα ελαστικά, η καύση των οποίων απελευθεώνει στην ατμόσφαιρα διάφορα επιβλαβή αέρια, όπως μονοξείδιο του άνθρακα, διοξίνες, βενζόλιο κ.ά. (5).

Η δημιουργία καινούριων μονάδων καύσης αλλά και η επιλογή χώρων υγειονομικής ταφής συνοδεύονται συνήθως από συγκρούσεις και εντάσεις, με τις τοπικές κοινότητες να αντιδρούν, προσπαθώντας να προασπίσουν την περιοχή τους από δυνητικούς κινδύνους (5).

⁶ <https://archipelago.gr/ti-kanoume/ergastiriaki-erevna/mikroplastika/>
“Common borders. Common solutions.”

Για κάποιες χώρες της Δύσης η λύση στη διαχείριση των απορριμμάτων βρίσκεται στην εξαγωγή τους σε τρίτες χώρες, κυρίως προς τις περιοχές της Ασίας, Κίνας και Αφρικής, όπου οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις είναι πιο ελαστικές. Πέρα από τη μεταφορά στερεών αποβλήτων από την Ε.Ε προς τρίτες χώρες για ανακύκλωση, επαναχρησιμοποίηση, ή χρήση τους ως πρώτες ύλες που είναι θεσμικά κατοχυρωμένη, δυστυχώς, παρατηρείται συχνά το φαινόμενο της μεταφοράς αποβλήτων έξω από κάθε νομικό πλαίσιο. Επιπλέον έχουν αποκαλυφθεί σκάνδαλα όπου χώρες της Δύσης μεταφέρουν σε αναπτυσσόμενες χώρες επικίνδυνα τοξικά απόβλητα για την καύση ή ταφή τους, έναντι χρηματικού συναλλάγματος. Πολλές από αυτές τις χώρες που υποδέχονται τα απορρίμματα δεν γνωρίζουν καν τις επιπτώσεις (των αποβλήτων) αυτών ή στερούνται τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και μέτρων για την ασφαλή διαχείρισή τους (3). Πρόκειται στην ουσία για μεταφορά της ρύπανσης και των συνεπακόλουθων περιβαλλοντικών και υγειονομικών προβλημάτων. Με άλλα λόγια, πρόκειται για στυγνή εκμετάλλευση, που εντείνει τις ανισότητες και την αδικία.

Η προαναφερθείσα ανισοκατανομή βέβαια, δεν υφίσταται μόνο με όρους γεωγραφικούς μεταξύ των χωρών «Βορρά-Νότου». Παρατηρείται ότι στο εσωτερικό κάθε χώρας, οι οικονομικά και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες είναι πιο πιθανό να υποστούν τις συνέπειες των περιβαλλοντικών επιβαρύνσεων. Επομένως, γίνεται διακριτό ότι το διακύβευμα πέρα από την ρύπανση καθαυτή, είναι η περιβαλλοντική δικαιοσύνη (2).

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν ότι η μη ορθή διαχείριση των απορριμμάτων επηρεάζει με αρνητικό πρόσημο άνθρωπο και περιβάλλον. Ας προχωρήσουμε λοιπόν, βλέποντας ποιες διαθέσιμες μέθοδοι διαχείρισης απορριμμάτων υπάρχουν και ποιες είναι οι ενδεδειγμένες.

Μέθοδοι διαχείρισης αποβλήτων

Η διαχείριση αποβλήτων περιλαμβάνει ένα κύκλο εργασιών που σχετίζονται με τη συλλογή, μεταφόρτωση, επεξεργασία, ανακύκλωση, αξιοποίηση ή τελική διάθεσή τους σε ΧΥΤΑ, όπως και με τη λειτουργία των σχετικών εγκαταστάσεων, με γνώμονα την προστασία του περιβάλλοντος (5).

Είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αειφορία και οφείλει να βρίσκεται στους πρωταρχικούς άξονες στρατηγικής για το περιβάλλον μεταξύ των κρατών. Στα πλαίσια της ορθολογικής διαχείρισης των απορριμμάτων, η Ευρωπαϊκή Νομοθεσία εστιάζει στη μείωση, την ανακύκλωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανάκτηση ενέργειας, καθώς στόχο της αποτελεί η αποδέσμευση από την υγειονομική ταφή. Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στην προσπάθεια μείωσης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων με αλλαγή στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης προς μία κατεύθυνση βιωσιμότητας.

Εδαφική Διάθεση

Ως εδαφική διάθεση νοείται η διαδικασία απόθεσης στερεών απορριμμάτων στο έδαφος, είτε με εκσκαφή, είτε χωρίς εκσκαφή με απλή διάθεση στην επιφάνεια και ενδεχομένως κάλυψή τους με χώμα.

Ανεξέλεγκτη διάθεση

Μέχρι αρκετά πρόσφατα η ανεξέλεγκτη απόθεση των απορριμμάτων σε ανοιχτές χωματερές (ΧΑΔΑ-χώροι ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων), με πιθανή συμπίεση τους και κάλυψη από χώμα στην καλύτερη περίπτωση, αποτελούσε την πιο διαδεδομένη μέθοδο διαχείρισής τους. Η πρακτική αυτή, επιφανειακά μοιάζει να απαλλάσσει τις κοινωνίες από οικονομικό κόστος, ωστόσο, το περιβαλλοντικό/κοινωνικό κόστος είναι σοβαρό, όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο σημείο (3).

Αν και τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες η ανεξέλεγκτη διάθεση των απορριμμάτων να αντικατασταθεί από την υγειονομική ταφή, η παρουσία ΧΑΔΑ στην ελληνική επικράτεια είναι ακόμη έντονη, γεγονός που έχει οδηγήσει σε επιβολή προστίμων από την Ε.Ε. (3).

Χώροι υγειονομικής ταφής αποβλήτων (ΧΥΤΑ)

Η υγειονομική ταφή πρόκειται για έναν μηχανικό τρόπο διάθεσης των στερεών αποβλήτων στο έδαφος, με σκοπό τη μείωση της ρύπανσης που προκαλεί η ανεξέλεγκτη απόθεσή τους. Οι χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων αποτελούν οργανωμένους και ελεγχόμενους χώρους με κατάλληλες υποδομές για την απόρριψη αποβλήτων. Εκεί, ακολουθείται ένα σύστημα, κατά το οποίο τα απόβλητα διασκορπίζονται σε λεπτά διαδοχικά στρώματα (80cm- 3m) και συμπιέζονται, ενώ επικαλύπτονται με αδρανές υλικό (χώμα, άμμος) στο τέλος της ημέρας. Η συμπίεση τους επιτρέπει την επίτευξη του μικρότερου δυνατού όγκου, ενώ η επικάλυψη εξυπηρετεί την αποφυγή οσμών και αναφλέξεων (3).

Στόχος ενός ΧΥΤΑ είναι να μην αχρηστευτεί τίποτα από τον όγκο των απορριμμάτων που συγκεντρώνονται. Η μείωση του όγκου, η καταλληλότητα της μεθόδου για ένα ευρύ φάσμα απορριμμάτων και το σχετικά χαμηλό κόστος συγκαταλέγονται στα πλεονεκτήματά της. Ακόμη, η δυνατότητα ανάπλασης της περιοχής και μετατροπής της σε χώρο αναψυχής μετά το κλείσιμο του ΧΥΤΑ προστίθεται στα θετικά της χαρακτηριστικά (8).

Γενικότερα, για την επιλογή ενός χώρου υγειονομικής ταφής κρίνεται απαραίτητη η πλήρωση ορισμένων προϋποθέσεων, ώστε να απαντώνται βασικά κριτήρια καταλληλότητας. Για παράδειγμα, απαιτείται υδρογεωλογική μελέτη του χώρου και μελέτη των καιρικών συνθηκών της περιοχής (3).

Παρά την καταλληλότητα των ΧΥΤΑ έναντι των ανεξέλεγκτων χωματερών, προβλήματα παρουσιάζονται και στην επιλογή της παρούσας μεθόδου. Για παράδειγμα, υπάρχει η πιθανότητα μετάδοσης παθογόνων μικροοργανισμών από έντομα, τρωκτικά και πουλιά. Επίσης, ελλοχεύει ο κίνδυνος για τη δημόσια υγεία κατά τη μεταφορά των αποβλήτων -μία λύση σε αυτό προσφέρουν τα κλειστά απορριμματοφόρα- ενώ, αρνητικό πρόσημο προσδίδουν και οι οσμές. Επιπλέον, σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η έκλυση αερίων που προέρχονται από τις ζυμώσεις. Ωστόσο, η εξέλιξη της τεχνολογίας έχει βοηθήσει στη βελτιωμένη διαχείριση τους με την παραγωγή βιοαερίου για ηλεκτρική ενέργεια. Παρόμοια, όσον αφορά τον κίνδυνο ρύπανσης του εδάφους και των υδάτων μέσω των αποστραγγισμάτων, και πάλι τα επίπεδα προόδου της τεχνολογίας επιτρέπουν την αποτελεσματικότερη συλλογή τους (3).

Σήμερα επικρατεί η τάση αντικατάστασης των ΧΥΤΑ από τους χώρους υγειονομικής ταφής υπολειμμάτων (ΧΥΤΥ). Αυτή η μετατόπιση οφείλεται και εξυπηρετεί (σ)την ανάγκη λειτουργίας ενός συστήματος ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων, που έχει το βλέμμα της στραμμένο στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων, τη μείωση της ποσότητας των αποβλήτων και τον περιορισμό των περιβαλλοντικών προβλημάτων (3).

Καύση

Πρόκειται για τη διαδικασία μετατροπής των απορριμμάτων -που πληρούν τις προδιαγραφές για καύση- σε αέρια και στερεά υπολείμματα, μέσω της θερμικής καταστροφής τους, που πραγματοποιείται σε ειδικές εγκαταστάσεις, ενώ προβλέπεται η αξιοποίηση της παραγόμενης ενέργειας. Η καύση ή αποτέφρωση αποτέλεσε μία διαδεδομένη μέθοδο λόγω των πλεονεκτημάτων της. Στα βασικά της πλεονεκτήματα συγκαταλέγονται: η ικανότητά της να μειώνει κατά πολύ τον

“Common borders. Common solutions.”

όγκο των απορριμμάτων περιορίζοντας την ποσότητα αυτών που καταλήγουν για ταφή, η εξοικονόμηση ενέργειας και η απουσία δυσοσμίας (3).

Παρόλα αυτά φαίνεται πώς η παραγωγή ενέργειας μέσω της καύσης δεν αποτελεί μία συμφέρουσα λύση. Για παράδειγμα, η ενέργεια που παράγεται από την καύση του χαρτιού είναι 4-5 φορές λιγότερη από αυτή που θα μπορούσε να εξοικονομηθεί μέσω της ανακύκλωσης ίσης ποσότητας χαρτιού. Παράλληλα, η οικονομική δαπάνη που απαιτείται για την καύση του ¼ των απορριμμάτων στις ΗΠΑ είναι ικανή να ανακυκλώσει τα ¾ των ίδιων απορριμμάτων (3).

Για να είναι συμφέρουσα η επιλογή της καύσης απαιτείται η σταθερή ύπαρξη μεγάλης ποσότητας απορριμμάτων ικανών για αποτέφρωση. Είναι σημαντικό να έχουμε υπόψη μας ότι η εξασφάλιση της παραπάνω προϋπόθεσης ουσιαστικά έρχεται σε αντίθεση με τη γραμμή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, που προωθεί την υιοθέτηση μίας τάσης υπέρ της πρόληψης και της μείωσης όσον αφορά στη διαχείριση των απορριμμάτων (Οδηγία (ΕΕ) 2018/851 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, 2018⁷).

Συνεχίζοντας, στη λίστα των μειονεκτημάτων της καύσης προστίθεται το **σοβαρό περιβαλλοντικό κόστος που προέρχεται από την συνεπαγόμενη ρύπανση σε αέρα, νερό και έδαφος και κατ' επέκταση, οι επιβλαβείς επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία**. Η αποτέφρωση, πέρα από την παραγωγή των προϊόντων της καύσης συνεπάγεται την παραγωγή τοξικών ουσιών, όπως υδροχλώριο, υδροφθόριο, διοξίνες, φουράνια και βαρέα μέταλλα κ.ά. Ως αποτέλεσμα, η λειτουργία των εγκαταστάσεων καύσης, απαιτεί τη διενέργεια αυστηρών ελέγχων και την τήρηση μέτρων, όπως για παράδειγμα της τήρησης των θεσπισμένων οριακών τιμών όσον αφορά τα εκπεμπόμενα αέρια. Παρά τις συστάσεις για την τήρηση μέτρων, η επικινδυνότητα των ελκυσόμενων ουσιών καθιστά τη μέθοδο ιδιαίτερα ρυπαντική (3).

Πυρόλυση

Πρόκειται για μία εναλλακτική πρόταση διαχείρισης, που συμβάλει στη μείωση του όγκου των απορριμμάτων. Συγκριτικά με την καύση, η ρύπανση που προκαλεί είναι μικρότερη καθώς κατά την καύση απελευθερώνεται μεγαλύτερος όγκος αερίων, ενώ η δεύτερη παρουσιάζει και μεγαλύτερο κόστος. Ωστόσο, μειονέκτημα αποτελεί η ανάγκη διαχωρισμού των μη αναφλεγόμενων υλικών (π.χ. μέταλλο, γυαλί) από τα υπόλοιπα πριν τη θερμική επεξεργασία (3).

⁷<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0851>

“Common borders. Common solutions.”

Project funded by
EUROPEAN UNION

Ανακύκλωση

Η ανακύκλωση εμπερικλείει όλες τις πολιτικές που σχετίζονται με την ανάκτηση των ήδη επεξεργασμένων υλικών και τη χρήση τους, ώστε να παραχθούν εκ νέου προϊόντα. Περιλαμβάνει δηλαδή, μία σειρά από ενέργειες που αποσκοπούν στη μείωση των απορριμμάτων. Μεγάλη σημασία έχει ο διαχωρισμός στην πηγή και η ξεχωριστή συλλογή των υλικών συσκευασίας, καθώς οι πρακτικές αυτές συντελούν σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της μεθόδου. Μεταξύ των βασικότερων υλικών που ενδείκνυνται για ανακύκλωση βρίσκονται: το πλαστικό, το χαρτί, το γυαλί, τα μέταλλα, τα ελαστικά, οι μπαταρίες (5).

Χάρη στην ανακύκλωση εξοικονομείται χώρος για την τελική διάθεση των σκουπιδιών, καθώς μειώνονται οι ποσότητες των στερεών αποβλήτων που διατίθενται για ταφή. Κατ' επέκταση, συντελεί στη μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα και στη μείωση της ρύπανσης υδάτων και εδάφους. Επίσης, λειτουργεί ενισχυτικά για την οικονομία, ενώ βελτιώνει το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων. Τέλος, συμβάλει στην εξοικονόμηση φυσικών πόρων αλλά και

ενέργειας (3), (5).

Κάποια παραδείγματα που υπογραμμίζουν τη σημασία της προς μία αειφόρο κατεύθυνση είναι τα παρακάτω:

Η ανακύκλωση του χαρτιού εξοικονομεί ενέργεια της τάξης του 23-77%, του γυαλιού 31%, του αλουμινίου 95% και των πλαστικών 85-90% (5). Όσον αφορά το αλουμίνιο, για την ανακύκλωση του απαιτείται μόλις το 5% της ενέργειας που χρειάζεται για την εξαγωγή του από βωξίτη (την πρώτη ύλη από την οποία παράγεται) (3). Στις ΗΠΑ, το 1/3 περίπου της παραγωγής του μετάλλου προέρχεται από ανακυκλωμένο αλουμίνιο (5).

Κομποστοποίηση

Η κομποστοποίηση ή αερόβια βιοαποδόμηση αποτελεί μία μέθοδο ανακύκλωσης. Πρόκειται για την διαδικασία μέσω της οποίας παράγεται λίπασμα ή εδαφοβελτιωτικό (κομπόστ) από την αποσύνθεση και ανακύκλωση των φυσικών υλών (5).

Το κομπόστ πρόκειται για ένα υλικό πλούσιο σε οργανική ύλη. Κατά τη διεργασία της κομποστοποίησης, εκτός από το κομπόστ παράγεται διοξείδιο του άνθρακα, νερό, θειικά ιόντα και αμμωνία. Ανάμεσα στα υλικά που είναι κατάλληλα για τη διαδικασία της κομποστοποίησης συμπεριλαμβάνονται φλούδες και υπολείμματα φρούτων, υπολείμματα από σαλάτες, στάχτη, χαρτιά κουζίνας, κλαδέματα, κομμένο γρασίδι, φίλτρα καφέ και τσαγιού (5).

Η συνεισφορά του κομπόστ είναι σημαντική καθώς: εξισορροπεί το pH του εδάφους, αυξάνει τη γονιότητά του, το εμπλουτίζει με μεταλλικά στοιχεία και βιταμίνες, συμβάλλει στην παράταση του χρόνου ζωής των φυτών, συντελεί στον έλεγχο διάβρωσης του εδάφους και την ικανότητα του για συγκράτηση του νερού και άλλων θρεπτικών ουσιών. Επίσης, αποτελεί μία σημαντική οικολογική εναλλακτική λύση απέναντι στα πετροχημικά λιπάσματα τα οποία ρυπαίνουν το περιβάλλον, μειώνοντας την εισροή χημικών στο έδαφος (9).

Η κομποστοποίηση αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της στρατηγικής για την ανακύκλωση. Λαμβάνοντας υπόψη ότι περίπου το 50% των αστικών απορριμμάτων πρόκειται για βιοαποικοδομήσιμα στερεά απόβλητα (3) και ότι μπορεί να μειώσει σημαντικά την ποσότητα των οικιακών αποβλήτων (μέχρι 34% για τα οργανικά υλικά και 30% για το χαρτί!), καταλαβαίνουμε γιατί η παραπάνω μέθοδος είναι τόσο σημαντική (9).

“Common borders. Common solutions.”

Επαναχρησιμοποίηση

Ως επαναχρησιμοποίηση νοείται “*κάθε διεργασία με την οποία τα προϊόντα επαναπληρούνται ή χρησιμοποιούνται για τον ίδιο σκοπό, για τον οποίο έχουν σχεδιαστεί με ή χωρίς την υποστήριξη βοηθητικών προϊόντων που υπάρχουν στην αγορά και που επιτρέπουν την επαναπλήρωσή τους*”. Μεταξύ των προϊόντων που μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν βρίσκονται τα έπιπλα, οι ηλεκτρονικές και ηλεκτρικές συσκευές, τα οικιακά σκεύη, ρούχα και είδη υπόδησης, επαναφορτιζόμενες μπαταρίες κ.ά. Η επαναχρησιμοποίηση συνοδεύεται από πολλαπλά οφέλη, περιβαλλοντικά και κοινωνικά. Συμβάλει στην εξοικονόμηση σημαντικών πρώτων υλών (νερού, πετρελαίου, άνθρακα, ξυλείας), όπως και ενέργειας. Αποσκοπεί στην παράταση του κύκλου ζωής των προϊόντων, με αποτέλεσμα τη μείωση των απορριμμάτων που προορίζονται για τελική διάθεση, ενώ εξοικονομεί και οικονομικό κεφάλαιο που θα αξιοποιούνταν για τη διάθεση των αποβλήτων (5).

Μείωση-πρόληψη

Παραπάνω παρουσιάστηκαν οι βασικές μέθοδοι επεξεργασίας απορριμμάτων. Όπως έχει σημειωθεί, ο βασικός σκοπός στα πλαίσια της ορθολογικής διαχείρισης αποβλήτων είναι να μειωθεί η ποσότητα απορριμμάτων που οδηγείται σε τελική διάθεση. Έτσι λοιπόν, αν ιεραρχούσαμε τις προαναφερθείσες μεθόδους με γνώμονα την **αρχή της βιωσιμότητας**, η εδαφική διάθεση θα βρισκόταν στη βάση της πυραμίδας. Καλύτερη λύση θα αποτελούσε η καύση, και αυτής θα υπερείχε η ανακύκλωση-κομποστοποίηση, ενώ ένα επίπεδο πιο πάνω θα βρισκόταν η επαναχρησιμοποίηση. Ωστόσο, για να αντιμετωπίσουμε ακόμη πιο αποτελεσματικά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των απορριμμάτων και αποσκοπώντας επίσης σε οφέλη κοινωνικά και οικονομικά, η **πιο αποδοτική πρακτική δεν είναι άλλη από τη μείωση- πρόληψη**. Η μείωση των απορριμμάτων περιλαμβάνει τον κατάλληλο σχεδιασμό, παραγωγή ή χρήση υλικών, με στόχο τη μειωμένη ποσότητα και τοξικότητα των απορριμμάτων (10).

Πρόκειται για μία κατευθυντήρια αρχή, που αμφισβητεί τα κυρίαρχα πρότυπα κατανάλωσης, καθώς καλεί τον καταναλωτή να κάνει δεύτερες σκέψεις πριν την αγορά ενός προϊόντος. Σκέψεις όπως, αν το προϊόν που θέλουμε να αγοράσουμε είναι κάτι που πραγματικά χρειαζόμαστε ή αν μπορούμε να το προμηθευτούμε ως μεταχειρισμένο, ανήκουν στην συλλογιστική, στην οποία επιθυμεί να μας εισάγει η λογική της μείωσης-πρόληψης (5).

Με κατεύθυνση την κυκλική οικονομία

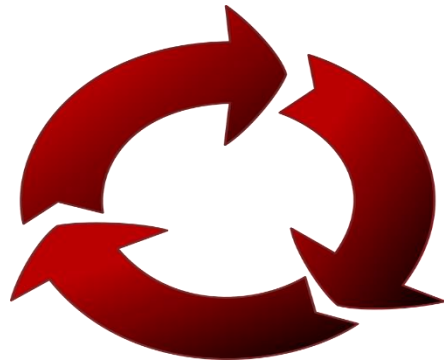
Με βάση όσα έχουν αναφερθεί, καθίσταται φανερό ότι η **στροφή προς ένα κυκλικό μοντέλο οικονομίας** αποτελεί όχι μόνο την καλύτερη δυνατή επιλογή, αλλά μοιάζει αναγκαιότητα αν επιθυμούμε **ένα μέλλον με βιώσιμους όρους** να μοιάζει ρεαλιστικό. Το πρόβλημα που δημιουργείται από τα απορρίμματα είναι καθολικό, πολυδιάστατο και άμεσα συνδεδεμένο με το οικονομικό μοντέλο που ακολουθείται. Το πρότυπο παραγωγής και κατανάλωσης ως επί το πλείστον βασίζεται σε ένα γραμμικό μοντέλο οικονομίας που σχηματίζεται ως εξής: παραγωγή→ κατανάλωση→ απόρριψη¹. Είναι ξεκάθαρο ότι ένα τέτοιο σύστημα, που κατασπαταλά φυσικούς πόρους και

“Common borders. Common solutions.”

ενέργεια, που υποβαθμίζει το περιβάλλον και το βιοτικό επίπεδο, δεν θα μπορεί για πολύ καιρό ακόμη να υποστηρίξει τις ανάγκες των κοινωνιών μας.

Η κυκλική οικονομία ως “ένα οικονομικό μοντέλο που υποκαθιστά την έννοια του τέλους του κύκλου της ζωής με τη μείωση, εναλλακτική επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση και ανάκτηση υλικών στις διαδικασίες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης” με στόχο την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης... και την κοινωνική ισότητα, προς όφελος των επόμενων γενεών” (11) αποτελεί μία πρόταση, που επαναπροσδιορίζει τις παραγωγικές διαδικασίες, ούσα ταυτόχρονα ένας αντίλογος στη σύγχρονη κουλτούρα της υπερκατανάλωσης.

Φυσικά για τη μετάβαση από το γραμμικό σε ένα κυκλικό μοντέλο οικονομίας, είναι απαραίτητη η συνδρομή τόσο των υπεύθυνων χάραξης πολιτικής, όσο και των επιχειρήσεων και των καταναλωτών. Πέρα από το απαραίτητο νομικό πλαίσιο, εξίσου σημαντική είναι και η ευαισθητοποίηση σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο. Με αυτό υπόψη ακολουθεί το Β' μέρος της εργασίας, που στοχεύει στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των παιδιών σχετικά με το ζήτημα των απορριμμάτων.

Β΄ ΜΕΡΟΣ - ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Τα εργαστήρια

Η παρούσα ενότητα περιλαμβάνει μία σειρά από βιωματικά εκπαιδευτικά εργαστήρια που επιδιώκουν να υποστηρίξουν τον/την εκπαιδευτικό στην εκπόνηση περιβαλλοντικών προγραμμάτων, που έχουν ως κεντρικό άξονα το ζήτημα των απορριμμάτων. Βασικός σκοπός των εργαστηρίων είναι να προάγουν την κουλτούρα των μηδενικών απορριμμάτων μέσα από την βιωματική προσέγγιση της γνώσης σε συμφωνία με τις αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των μαθητών/τριων σχετικά με το ζήτημα των μηδενικών απορριμμάτων (zero waste) και της πλαστικής ρύπανσης, ώστε να υιοθετήσουν καλές πρακτικές για τη μείωσή τους και να δράσουν για τη διάχυση της γνώσης στην υπόλοιπη σχολική κοινότητα και στις οικογένειές τους.

Σημ: Τα εργαστήρια είναι δομημένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να υλοποιηθούν (και) ως αυτοτελή, με εξαίρεση το εργαστήριο με τίτλο “Ας σχεδιάσουμε τις δράσεις μας μαζί”, για το οποίο, προϋπόθεση αποτελεί η πρότερη επεξεργασία του ζητήματος των μηδενικών απορριμμάτων από την ομάδα της τάξης.

Το παιδαγωγικό πλαίσιο

Το παιδαγωγικό πλαίσιο των εργαστηρίων βασίζεται στις αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ενώ γίνεται προσπάθεια ενσωμάτωσης στοιχείων και από τις προσεγγίσεις του Ερμηνευτικού και του Κοινωνικά Κριτικού Παραδείγματος της Π.Ε. Παράλληλα αντλεί στοιχεία από τη Βιωματική Εκπαίδευση, προσλαμβάνοντας τη μάθηση σε μία δυναμική διαδικασία, στην οποία φτάνει το παιδί μέσω της ενεργητικής του εμπλοκής (12).

Κατ’ επέκταση, οι δραστηριότητες του προγράμματος επιδιώκουν την επεξεργασία του θέματος μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες. Η απόδοση ενεργητικού ρόλου στα παιδιά, η παροχή ευκαιριών για ανάληψη πρωτοβουλιών, η ενθάρρυνση της ελεύθερης έκφρασης και της διατύπωσης ερωτημάτων και αμφιβολιών σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο, αποτελούν στοιχεία που δύνανται να ενδυναμώσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες σε πολλαπλά επίπεδα. Σημειωτέων, αποτελούν προϋποθέσεις που μπορούν να οδηγήσουν τα παιδιά σε ικανότητα δράσης, εκπληρώνοντας έναν από τους βασικότερους στόχους της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δηλαδή τη διαμόρφωση πολιτών που αναλαμβάνουν δράση για αλλαγή (12), ώστε να διασφαλίσουν ένα αειφόρο μέλλον για τα οικοσυστήματα και την κοινωνία (1).

Σε αυτό το πλαίσιο ενθαρρύνεται η συστημική προσέγγιση των υπό διαπραγμάτευση ζητημάτων, με τρόπο που θα επιτρέπει στους μαθητές και τις μαθήτριες να αναγνωρίζουν την πολυπλοκότητά τους, διευκολύνοντας παράλληλα τη δημιουργία συνδέσεων μεταξύ περιβαλλοντικών προβλημάτων και κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραμέτρων (2).

Συνεχίζοντας, ζωτικό κομμάτι των εργαστηρίων αποτελούν οι αναστοχαστικές συζητήσεις, που δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για την πραγμάτωση ενός ακόμη κυρίαρχου ζητούμενου της (περιβαλλοντικής) εκπαίδευσης, δηλαδή την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης (1). Η ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης σε συνδυασμό με την προσωπική εμπλοκή των μαθητών/τριών, δηλαδή με τη δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα στο υπό διαπραγμάτευση ζήτημα και την καθημερινή ζωή των παιδιών, είναι αυτό που μπορεί να

“Common borders. Common solutions.”

δώσει νόημα στα ίδια, ώστε να προχωρήσουν σε μία μετατόπιση όσον αφορά την περιβαλλοντική τους συμπεριφορά (12). Η προσωπική σύνδεση με την πληροφορία δεν περιορίζεται στο γνωστικό επίπεδο, αλλά απαιτεί και τη **συναισθηματική εμπλοκή**, την **ανάπτυξη ενσυναίσθησης**, ποιότητες που διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην αλλαγή συμπεριφορών και δράσεων (12) και συνδέονται με την διαδικασία της διερεύνησης αξιών αναφορικά με το περιβάλλον.

Η **καλλιέργεια αξιών** είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Π.Ε., καθώς μπορεί να συμβάλλει στην **καλλιέργεια** νέου **περιβαλλοντικού ήθους**. Επομένως, η παροχή ερεθισμάτων στα παιδιά, ικανών να ενεργοποιήσουν τη διερεύνηση των προσωπικών τους αξιακών πεποιθήσεων βρίσκεται μεταξύ των ζητούμενων της σειράς των εργαστηρίων που παρατίθενται. Η διαδικασία της παρατήρησης και του **αναστοχασμού** σχετικά με τις αξίες τους μπορεί να συμβάλλει στην αναθεώρηση των ατομικών τους επιλογών και συμπεριφορών σε σχέση με το περιβάλλον (2). Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να ενθαρρύνει τις παραπάνω διαδικασίες χωρίς να καταφεύγει σε διδακτισμό (12).

Συνολικότερα ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού αποκτά μεγάλη σημασία. Η υιοθέτηση μίας στάσης συνοδεύει με στοιχεία όπως η ενεργητική ακρόαση και η αποδοχή, η ενίσχυση της ελεύθερης έκφρασης των μαθητών/τριων, η δημιουργία συνεργατικού πλαισίου και κλίματος ασφάλειας και σεβασμού, αποτελούν καθοριστικά χαρακτηριστικά για την διευκόλυνση της μαθησιακής διαδικασίας (13).

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία των εργαστηρίων βασίζεται στις αρχές της μη τυπικής εκπαίδευσης. Σκοπός τους είναι η **ενεργητική συμμετοχή** των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία σύμφωνα με τις αρχές του κονστρουκτιβισμού και της ανακαλυπτικής μάθησης, στον αντίποδα της παροχής έτοιμων γνώσεων (14). Εναλλακτικά εκπαιδευτικά εργαλεία γίνονται τα μέσα για να διερευνηθεί η θεματική των απορριμμάτων με τρόπο που να εμπλέκει τους μαθητές και τις μαθήτριες τόσο **γνωστικά** όσο και **συναισθηματικά** και να προάγει την **ψυχοκοινωνική ανάπτυξη** (1). Επομένως, αξιοποιούνται παιδαγωγικά εργαλεία όπως τα παιχνίδια ενεργοποίησης, η διαλογική συζήτηση, θεατροπαιδαγωγικές τεχνικές, καταγισμός ιδεών, δημιουργική γραφή, χαρτογράφηση ιδεών, εικαστικές κατασκευές κ.ά. (1) (15).

Τα παιδαγωγικά οφέλη που συνοδεύουν τη χρήση των εκπαιδευτικών εργαλείων περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τη βιωματική εμπλοκή των παιδιών με τη θεματική των μηδενικών απορριμμάτων και τη δυνατότητα να συνδέσουν τη γνώση με τα καθημερινά τους βιώματα. Ακόμη, δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για να ακουστούν οι σκέψεις και να εκφραστούν τα συναισθήματα των μαθητών/τριων, ενώ ενθαρρύνεται ο αναστοχασμός πάνω στις **προσωπικές τους αξίες και στάσεις**, σε συνάφεια με την απώτερη επιδίωξη του προγράμματος για ευαισθητοποίηση και αναθεώρηση των καθημερινών πρακτικών και καταναλωτικών επιλογών προς μία φιλοπεριβαλλοντική κατεύθυνση (12) (1).

Συνεχίζοντας, η προτεινόμενη μεθοδολογία παρέχει το πλαίσιο για την **καλλιέργεια βασικών δεξιοτήτων του 21ου αιώνα**, η ανάπτυξη των οποίων αποτελεί κατευθυντήρια γραμμή του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής⁸. Για παράδειγμα, μέσα από την παροχή

⁸ <http://www.iep.edu.gr/el/psifiako-apothetirio/skill-labs/915-oi-deksiotites-tis-platformas>
“Common borders. Common solutions.”

ευκαιριών για προσωπική έκφραση, ομαδική επεξεργασία, λήψη αποφάσεων, και ανάληψη πρωτοβουλιών οι μαθητές/τριες καλλιεργούν δημοκρατικές στάσεις και πτυχές της πολιτειότητας. Οι διαλογικές και αναστοχαστικές συζητήσεις μπορούν να ενισχύσουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, ενώ η δουλειά σε дуάδες ή ομάδες ευνοεί την ανάπτυξη της συνεργασίας και των οργανωτικών ικανοτήτων. Επιπλέον, καλλιεργείται η φαντασία και η δημιουργικότητα, που ενισχύονται ακόμη περισσότερο στις δραστηριότητες που σχετίζονται με τις Τέχνες και που ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και τη θετική αυτοεικόνα των μαθητών/τριών.

Συνολικά τα προτεινόμενα εργαστήρια δίνουν έμφαση στην καλλιέργεια των παρακάτω δεξιοτήτων:

Η δομή των εργαστηρίων

Τα εργαστήρια δομούνται με την εξής μορφή:

- I. Παιχνίδι ενεργοποίησης της ομάδας
- II. Κυρίως δραστηριότητα με θέμα τα απορρίμματα
- III. Αξιολόγηση/αναστοχασμός

Α' μέρος

Στην έναρξη κάθε εργαστηρίου προβλέπεται ένα παιχνίδι ενεργοποίησης της ομάδας. Το πρώτο αυτό στάδιο, μεταξύ άλλων, ευνοεί την κινητοποίηση σώματος, συναισθήματος και νου, επιτρέπει την αυθόρμητη έκθεση σε ένα ασφαλές πλαίσιο και ευνοεί την ανάπτυξη της

“Common borders. Common solutions.”

φαντασίας. Παράλληλα, συντελεί στη δημιουργία ευχάριστης ατμόσφαιρας και κλίματος οικειότητας μεταξύ μαθητών/τριων και εκπαιδευτικού, που μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση της “ομάδας” (16). Στο παράρτημα του εκπαιδευτικού οδηγού, στην Ενότητα 1, βρίσκεται στη διάθεση των εκπαιδευτικών μία σειρά από παιγνιώδεις δραστηριότητες ενεργοποίησης⁹, μεταξύ των οποίων μπορούν να επιλέξουν εκείνες που εξυπηρετούν τη δυναμική της ομάδας-τάξης τους. Τα παιχνίδια/ασκήσεις έχουν επιλεγεί με κριτήριο να μην ενθαρρύνουν τον ανταγωνισμό και να μην ενισχύουν έμφυλους διαχωρισμούς ή άλλου τύπου στερεότυπα.

☀ Σημειώνουμε σε αυτό το σημείο ότι στο Α' μέρος του εργαστηρίου είναι σημαντικό να συνδιαμορφωθούν κάποιοι “κανόνες”, που αφενός θα βοηθήσουν στην ομαλή και παραγωγική έκβασή του, αφετέρου θα διασφαλίσουν την διεκπεραίωσή του σε ένα κλίμα ασφάλειας και σεβασμού. Ενδεικτικά τέτοιοι “κανόνες” μπορεί να είναι ότι π.χ. ακούμε με σεβασμό την διαφορετική άποψη και δεν κάνουμε περιπαικτικά σχόλια, σηκώνουμε χέρι για να τοποθετηθούμε, αφήνουμε τον προηγούμενο ομιλητή/τρια να ολοκληρώσει την επιχειρηματολογία του και δεν διακόπτουμε, κοκ.

Β' μέρος

Πρόκειται για το κυρίως μέρος του εργαστηρίου, καθώς αποτελείται από την δραστηριότητα που σχετίζεται με το βασικό περιεχόμενο του προγράμματος, δηλαδή το ζήτημα των απορριμμάτων. Σε κάθε εργαστήριο η κύρια δραστηριότητα διαφέρει, κεντρικό άξονα όμως αποτελεί η διερεύνηση και επεξεργασία του περιβαλλοντικού προβλήματος και η ανάδειξη της Zero Waste φιλοσοφίας, της λιγότερο δυνατής παραγωγής απορριμμάτων. Σε αυτό το σημείο, οι μαθητές/τριες καλούνται να αναστοχαστούν και να καταθέσουν τις δικές τους εμπειρίες, να σκεφτούν κριτικά πάνω σε αυτές και να συνδέσουν την πρότερη με τη νέα γνώση, ώστε να οδηγηθούν στην ευαισθητοποίηση και την υιοθέτηση φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών. Σημαντικό είναι ο/η εκπαιδευτικός να διατηρεί μία στάση “συνοδείας” των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενθαρρύνοντας την ελεύθερη έκφραση τους, συμβάλλοντας στη δημιουργία συνδέσεων και στην εμπέδωση της νέας πληροφορίας και διευκολύνοντας τη διαδικασία της διερεύνησης των προσωπικών τους στάσεων και αξιών.

Γ' μέρος

Το Γ' μέρος του εργαστηρίου περιλαμβάνει τον **αναστοχασμό - αξιολόγηση**. Ο αναστοχασμός αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της παιδαγωγικής πράξης, καθώς βοηθάει τους μαθητές/τριες να διαγράψουν νοητά την πορεία της, να την αξιολογήσουν και να αφομοιώσουν την εμπειρία που έχουν βιώσει (12). Στο τελευταίο μέρος λοιπόν, ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να εκφράσουν ελεύθερα τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τους προβληματισμούς και τις εντυπώσεις τους σχετικά με το περιεχόμενο του εργαστηρίου αλλά

⁹ Τα παιχνίδια/ασκήσεις με ήπιες προσαρμογές προέρχονται από τα βιβλία «Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο: Ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές. Ένα πρακτικό βοήθημα για εμπυχωτές θεατρικών ομάδων και εκπαιδευτικούς» και «205 βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης» (με εξαίρεση τις ασκήσεις 3 και 4, τις οποίες γνωρίζουν οι γράφουσες από τη συμμετοχή τους σε θεατρικά εργαστήρια). Πλησίον κάθε άσκησης υπάρχει παραπομπή στην αντίστοιχη σελίδα των βιβλίων.

και την παιδαγωγική διαδικασία. Η αξιολόγηση- αναστοχασμός μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε σε μορφή συζήτησης είτε μέσω του γραπτού λόγου (ή ζωγραφιάς/σκίτσου αν τα παιδιά το προτιμούν ή δυσκολεύονται με το γραπτό λόγο). Για τη διευκόλυνση των παιδιών ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να καθοδηγήσει τη διαδικασία με ερωτήσεις όπως:

- ❖ Τι καινούριο μάθατε μέσω του συγκεκριμένου εργαστηρίου (για το θέμα, για εσάς;)
- ❖ Πώς σας φάνηκε η διαδικασία;
- ❖ Τι σας έκανε εντύπωση και γιατί;
- ❖ Υπάρχει κάτι που σας δυσκόλεψε; Αν ναι, τι;
- ❖ Πώς θα περιγράφατε τη συνεργασία με την ομάδα;
- ❖ Υπάρχει κάτι που θα το κάνατε διαφορετικά; Αν ναι, τι;
- ❖ Τι μάθατε, τι κρατάτε, τι θα θυμάστε από το εργαστήριο (σκέψεις, συναισθήματα);
- ❖ Υπάρχει κάτι που θα αλλάζατε στις καθημερινές σας συνήθειες από δω και πέρα;

Αν και σύντομο, το κομμάτι αυτό είναι πολύ ουσιαστικό αφενός για τα παιδιά, καθώς υπαγορεύει την επεξεργασία και τον αναστοχασμό του βιώματος, αφετέρου για τον/την εκπαιδευτικό καθώς παρέχει σημαντική ανατροφοδότηση.

Η παιδαγωγική του χώρου

Η **διαρρύθμιση της σχολικής αίθουσας** διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Για παράδειγμα, ο τρόπος που έχουν τοποθετηθεί τα έπιπλα υπαγορεύει το λειτουργικό χαρακτήρα μιας περιοχής (π.χ χώρος για προσωπική μελέτη, χώρος για ομαδική εργασία κ.α) και κυρίως τις **μορφές αλληλεπιδράσεων και επικοινωνίας** που θα αναπτυχθούν μεταξύ των υποκειμένων της τάξης (17). Αναγνωρίζοντας την παιδαγωγική διάσταση της υλικής δομής και την επίδρασή της στην πορεία της μάθησης, προτείνεται η σχολική αίθουσα να διαμορφώνεται αναλόγως παραμερίζοντας τα θρανία και σχηματίζοντας με τις καρέκλες κυκλική διάταξη. Αυτό επιτρέπει σε όλα τα μέλη της ομάδας να έχουν καλύτερη βλεμματική επαφή και ενθαρρύνει την ισότιμη επικοινωνία μεταξύ τόσο των μαθητών/τριών αλλά και των μαθητών/τριών με τον/την εκπαιδευτικό. Για τις δραστηριότητες που προβλέπεται επεξεργασία του ζητήματος σε ομάδες, η διάταξη των θρανίων διαμορφώνεται αναλόγως.

☆ Σημειώνεται ότι ο/η εκπαιδευτικός δύναται να διαφοροποιήσει ή εμπλουτίσει, είτε τον τρόπο υλοποίησης, είτε το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων, καθώς η εκπαιδευτική πράξη αποτελεί μία δυναμική διαδικασία που συνδιαμορφώνεται από τον/την εκπαιδευτικό και τους/τις μαθητές/τριες. Επομένως, η δυναμική, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της ομάδας σε συνδυασμό με τους εκάστοτε επιδιωκόμενους μαθησιακούς στόχους, δίνουν την τελική μορφή στα εκπαιδευτικά εργαστήρια.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

Α' εργαστήριο "Σε ακούω"

Προτείνεται το συγκεκριμένο εργαστήριο να προηγείται των άλλων, καθώς αποτελεί μία παιδαγωγική εμπειρία που βοηθά στην εγκαθίδρυση ενός αποτελεσματικότερου τρόπου επικοινωνίας και στην προαγωγή της δημιουργικής συνεργασίας μεταξύ των μαθητών/τριών.

Χρόνος: 2,5 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Η καλλιέργεια συνεργατικού κλίματος μεταξύ των μαθητών/τριών.

Στόχοι:

- ενίσχυση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων
- προώθηση της ομαδικότητας
- ανίχνευση και καλλιέργεια των συναισθημάτων
- καλλιέργεια ενσυναίσθησης,
- ενδυνάμωση των διαπροσωπικών σχέσεων

Λέξεις κλειδιά: Συνεργασία, σεβασμός, ενεργητική ακρόαση, μη βίαιη επικοινωνία, δυναμική των ομάδων

Υλικά: κόλλες χαρτί, μπογιές

Εναρκτήρια δραστηριότητα (20'): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα (Ενότητα 1). Προτείνεται να επιλεγεί η άσκηση 4. «Ας μετρήσουμε» του παραρτήματος, που παρέχει στην ομάδα κοινό στόχο, ο οποίος για να επιτευχθεί απαιτεί από τα μέλη να αναπτύξουν αυξημένη προσοχή προς τους/τις γύρω τους και να συνεργαστούν. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο, που στοχεύει στην ενίσχυση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών/τριών, στην καλύτερη γνωριμία μεταξύ τους και στη βελτίωση της δυναμικής της ομάδας, προτείνεται να υλοποιηθούν περισσότερες από μία ασκήσεις.

Κεντρική δραστηριότητα:

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Είναι σημαντικό ο/η εκπαιδευτικός να εστιάσει στην λειτουργία της ομάδας και να ενισχύσει την θετική αλληλεπίδραση των μελών της όπως και την ενεργητική συμμετοχή τους, δηλαδή να δίνει ευκαιρίες στην ομάδα να εξασκείται σε ικανότητες επικοινωνίας και σε ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες. Το συγκεκριμένο εργαστήριο στοχεύει στην ενίσχυση του συνεργατικού κλίματος μεταξύ των παιδιών που αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επίτευξη των σκοπών της Π.Ε. Οι δραστηριότητες και η διαδικασία που προτείνεται, προωθούν την καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των μελών της ομάδας και βοηθούν τα άτομα να εξελίξουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες (ενεργητική ακρόαση, μη βίαιη επικοινωνία). Έχουν δε σχεδιαστεί/τροποποιηθεί έτσι ώστε να υπάρχει περισσότερος χρόνος για αναστοχασμό που λαμβάνει χώρα παράλληλα και μεταξύ των δραστηριοτήτων.

Κυρίως μέρος:

Περιγραφή:

«Πέτρες» (40')

Η συγκεκριμένη άσκηση δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να βιώσουν διαφορετικές συνθήκες, αυτές που διευκολύνουν, κι εκείνες που αποτελούν εμπόδιο στην επικοινωνία.

Τα παιδιά προχωρούν ελεύθερα στο χώρο. Ο/η εκπαιδευτικός φωνάζει στοπ και τότε κάθε άτομο σχηματίζει ζευγάρι με όποιον/α βρίσκεται δίπλα του.

- i. Τα ζευγάρια κάθονται αντικριστά και το ένα παιδί (Α) γίνεται πέτρα, δηλαδή μένει ακίνητο και δεν εκφράζει τίποτα με το λόγο ή τις εκφράσεις του, παρά μόνο κοιτάζει το ζευγάρι του. Το άλλο παιδί (Β) πρέπει να διηγηθεί μία φανταστική ιστορία π.χ τη συνταγή για να μαγειρέψεις «κουζουμούξου».
- ii. Οι ρόλοι αντιστρέφονται. Το παιδί (Α) αφηγείται τώρα μία φανταστική ιστορία για το ταξίδι του στη μακρινή χώρα «Βιρζουοδία» και το παιδί (Β) γίνεται πέτρα που δεν αντιδρά καθόλου.
- iii. Τα ζευγάρια διαλύονται, τα άτομα προχωρούν στην αίθουσα και με το ΣΤΟΠ του/της εκπαιδευτή/τριας σχηματίζονται νέα. Το παιδί (Α) αφηγείται μία πραγματική του ιστορία για παράδειγμα μία εκδρομή που έχει πάει στο παρελθόν. Το παιδί (Β) είναι πέτρα που δεν κοιτάει καν το/τη συνομιλητή/τρια του.
- iv. Οι ρόλοι αντιστρέφονται και το παιδί (Β) αφηγείται τώρα μια δική του πραγματική ιστορία για παράδειγμα ένα παιχνίδι που του/της αρέσει και γιατί. Το παιδί (Α) δεν κοιτάει καθόλου το/τη συνομιλητή/τρια του και δεν αντιδρά καθόλου.
- v. Η διαδικασία με το σχηματισμό ζευγαριών επαναλαμβάνεται και αυτή τη φορά τα νέα ζευγάρια μοιράζονται κάτι πιο προσωπικό μεταξύ τους, για παράδειγμα μία φορά που είχαν φοβηθεί ή που τους συνέβη κάτι στενάχωρο. Το ζευγάρι τους δεν είναι πια πέτρα αλλά μία «απαλή κουβέρτα», ακούει πολύ προσεκτικά χωρίς να διακόπτει, κοιτώντας το άλλο άτομο στα μάτια. Μπορεί να γνέφει, να πιάσει τα χέρια του ζευγαριού του και να του πει 2 παρηγορητικές κουβέντες μόλις τελειώσει η αφήγηση.
- vi. Οι ρόλοι αλλάζουν και η διαδικασία επαναλαμβάνεται.

Με την ολοκλήρωση της παραπάνω άσκησης, σχηματίζεται κύκλος με την ολομέλεια και ξεκινά μία συζήτηση, στην οποία τα παιδιά μιλούν για το πώς ένιωσαν σε κάθε φάση της άσκησης. Πώς ήταν για εκείνα η εμπειρία να είναι πέτρες που δεν αντιδρούν καθόλου σε όσα ακούν; Πώς είναι να μιλάνε και να μη τους κοιτάει καν ο/η συνομιλητής/τρια τους; Πώς ένιωσαν όταν μοιράστηκαν την προσωπική τους ιστορία και υπήρξε ζεστή ανταπόκριση;

Στη συνέχεια, η συζήτηση μεταφέρεται σε ένα πιο γενικό πλαίσιο, αναφέρεται η έννοια της ενεργητικής ακρόασης και τα άτομα μιλούν για τα εξής: Πότε ακούω; Τι με διευκολύνει; Τι με δυσκολεύει; (Γράφουμε στον πίνακα δύο στήλες με παράγοντες που διευκολύνουν ή παρεμποδίζουν την ακρόαση). Πότε μοιράζομαι πιο εύκολα τα συναισθήματα και τις σκέψεις μου; Τι με διευκολύνει; Τι με σταματά; Τι χρειάζομαι για να νιώσω ότι ο Άλλος/η με ακούει πραγματικά; Πώς μπορούμε να επικοινωνούμε καλύτερα μεταξύ μας, στην τάξη; Τι μπορούμε να κάνουμε όταν νιώσουμε ότι δεν μας ακούνε;

«Δένομαι- λύνομαι» (20')

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να σταθούν στο χώρο χωρίς συγκεκριμένη διάταξη, σε κοντινή απόσταση ο ένας από την άλλη. Στη συνέχεια, ζητάει να σταυρώσουν τα χέρια τους έτσι, ώστε το δεξί να πιάσει το χέρι ενός ατόμου που βρίσκεται στα αριστερά τους και το αριστερό να πιάσει το χέρι ενός ατόμου που βρίσκεται στη δεξιά πλευρά τους. Μόλις όλα τα παιδιά πιαστούν μεταξύ τους θα συνειδητοποιήσουν ότι είναι μπερδεμένοι/ες. Ο/η εκπαιδευτικός ζητάει από τα παιδιά να προσπαθήσουν να ξεμπερδευτούν χωρίς να «λύσουν» στιγμή τα χέρια τους. Για να αυξηθεί ο δείκτης

“Common borders. Common solutions.”

δυσκολίας η άσκηση μπορεί να γίνει και ζητώντας από τα παιδιά κατά το «ξεμπέρδεμα» να επικοινωνούν μόνο μη λεκτικά.

Ακολουθεί σχολιασμός σχετικά με το πώς βιώθηκε η άσκηση, το ρόλο που ανέλαβε το κάθε παιδί, το αν ήταν καθοδηγητικό, υποστηρικτικό, ηγετικό, δεκτικό στις οδηγίες των άλλων, υπομονετικό, επίμονο, αν ενθάρρυνε ή αποθάρρυνε την προσπάθεια κ.ά..

Σημ: Η άσκηση μπορεί να διαρκέσει λιγότερο ή περισσότερο ανάλογα με τη δυναμική της ομάδας. Ίσως κάποιες ομάδες διακόψουν τη διαδικασία προτού λυθούν τελείως. Είναι και αυτό θεμιτό και μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επεξεργασίας στην κουβέντα που ακολουθεί.

Κλείσιμο του εργαστηρίου: δραστηριότητα κλεισίματος και αξιολόγηση (20')

«Τι μου αρέσει στην ομάδα μας»

Τα άτομα στέκονται σε κύκλο και λέει το καθένα κάτι που του αρέσει και αφορά την ομάδα της τάξης. Ακούν το ένα το άλλο και συμπληρώνουν. Μπορούν να φέρουν παραδείγματα από την κοινή ζωή της ομάδας, μια πολύ ωραία μέρα που πέρασαν μαζί, μία σχολική εκδρομή, μία εκδήλωση που ετοίμασαν. Τέλος, μπορούν να μοιραστούν προσδοκίες για τη ζωή της ομάδας από εδώ και πέρα. Τους δίνεται η δυνατότητα να «ξανα συστηθούν» με την ομάδα τους και αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές και τις μαθήτριες που δεν συγκεντρώνουν την προτίμηση των υπολοίπων, που έχουν κατοχυρωθεί ως «αδύναμοι/ες» μαθητές/τριες και που δεν έχουν ιδιαίτερες επιτυχίες στα πιο τυποποιημένα σημεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας (βαθμοί, εξετάσεις, διαγωνίσματα), γεγονός που συχνά επηρεάζει την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους.

Αξιολόγηση/αναστοχασμός

Στη συνέχεια ακολουθεί η αξιολόγηση του εργαστηρίου συνοδεία των διευκολυντικών ερωτήσεων (ενδεικτικά):

- ❖ Τι σου έκανε περισσότερο εντύπωση και γιατί;
- ❖ Τι σου άρεσε στο συγκεκριμένο εργαστήριο και γιατί;
- ❖ Τι δεν σου άρεσε και τόσο;
- ❖ Τι έμαθα, τι κρατάω, τι θα θυμάμαι από το εργαστήριο;

Τέλος, τα παιδιά σχηματίζουν έναν κύκλο κρατώντας τα χέρια και λένε από μία λέξη/φράση για το πώς νιώθουν τώρα, αυτή τη στιγμή. Κοιτούν τα πρόσωπα των άλλων.

Β' εργαστήρι: “Zero waste κι εγώ!”

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να προβληματιστούν οι μαθητές/τριες για τις καθημερινές τους συνήθειες και την επίπτωση αυτών στο περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθούν και να προχωρήσουν σε αλλαγές συμπεριφοράς/πρακτικών.

Στόχοι:

- ενημέρωση και ευαισθητοποίηση στο θέμα των απορριμμάτων και της φιλοσοφίας του Zero Waste
- σύνδεση της γνώσης με τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών/τριών
- ενίσχυση της κριτικής σκέψης των μαθητών/τριών
- αναθεώρηση καθημερινών πρακτικών με σκοπό την αλλαγή τους
- ενημέρωση-διάχυση της πληροφορίας στην οικογένεια

“Common borders. Common solutions.”

Λέξεις κλειδιά: πλαστική ρύπανση, ρύπανση υδάτων, φαινόμενο του θερμοκηπίου, κλιματική αλλαγή, άρνηση, μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, κομποστοποίηση, οικολογική συνείδηση, οικολογικό αποτύπωμα, αειφορία, υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά

Υλικά: παρουσίαση Power Point (την παρουσίαση μπορείτε να βρείτε στο στην ηλεκτρονική σελίδα της «ANTIGONHΣ»: www.antigone.gr στην ενότητα «Βιβλιοθήκη», «εκπαιδευτικό υλικό»), μεταλλικό καλαμάκι, μπαμπού οδοντόβουρτσα, μεταλλικό παγούρι, πάνινη τσάντα, σφουγγάρι λούφας ή άλλα οικολογικά προϊόντα καθημερινής χρήσης διαθέσιμα στον/στην εκπαιδευτικό.

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10-15’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

Κεντρική δραστηριότητα (60’): Διαδραστική παρουσίαση Power Point

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η παρούσα δραστηριότητα έχει ως κεντρικό άξονα τη χρήση power point, μέσω του οποίου διευκολύνεται η ενημέρωση των μαθητών/τριων για το ζήτημα των απορριμμάτων και προωθείται η εξοικείωσή τους με βασικές έννοιες που σχετίζονται με το ζήτημα των μηδενικών απορριμμάτων (zero waste).

Συνολικά το περιεχόμενο σχεδιάστηκε με τρόπο, ώστε να αποφεύγεται η παρουσίαση συσσωρευμένης θεωρητικής γνώσης που μπορεί να έτεινε προς μία δασκαλοκεντρική προσέγγιση. Η ύπαρξη μικρών “ασκήσεων-παιχνιδιών”, αφενός προσφέρει δυνατότητες διάδρασης, αφετέρου αποτελεί μία αφορμή, ώστε να επιτευχθεί η δημιουργία συνδέσεων μεταξύ της

πληροφορίας και της καθημερινής ζωής των παιδιών.

Η παρουσίαση είναι δομημένη με τρόπο, ώστε να δοθεί περισσότερος χρόνος για συλλογική επεξεργασία των ζητημάτων και προσπαθώντας να έχει χαρακτήρα διαδραστικό χαρακτήρα, ευνοώντας την ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/τριων. Για το λόγο αυτό, το μεγαλύτερο μέρος των διαφανειών περιλαμβάνει φωτογραφικό υλικό, το οποίο λειτουργεί ως “όχημα”, ώστε τα παιδιά να προχωρήσουν σε ανακαλύψεις/συνειδητοποιήσεις, να μοιραστούν σκέψεις, συναισθήματα και μέσω της συζήτησης να επεξεργαστούν το ζήτημα κριτικά.

Περιγραφή:

Ο/η εκπαιδευτικός προχωράει στην παρουσίαση των διαφανειών δίνοντας χώρο στα παιδιά να σκεφτούν, να εκφραστούν και να προβούν σε συνειδητοποιήσεις. Αναπτύσσεται συζήτηση τόσο κατά τη διάρκεια της ροής των διαφανειών όσο και μετά τη λήξη της, με αφορμή τα ερεθίσματα που δίνονται.

Συνοδευτικά, ο/η εκπαιδευτικός έχει φέρει μαζί του/της στην τάξη υλικά με τα οποία ίσως δεν έχουν ξαναέρθει σε επαφή τα παιδιά, όπως μεταλλικά καλαμάκια, μπαμπού οδοντόβουρτσες, σφουγγάρι λούφας, και άλλα πιο γνωστά αντικείμενα που βοηθάνε τους/τις χρήστες/τριες να περιορίσουν τα προϊόντα μίας χρήσης, όπως μεταλλικό παγούρι, πάνινη τσάντα κλπ. Τα παιδιά επεξεργάζονται τα υλικά και μπορούν ελεύθερα να θέσουν ερωτήσεις για τη χρήση τους ενώ ο/η εκπαιδευτικός μοιράζεται προσωπικές εμπειρίες από την προσπάθειά του/της να προχωρήσει σε καθημερινές αλλαγές. Μέσα από τη συζήτηση που θα ενθαρρύνει, προκύπτει μια πρώτη γνωριμία των παιδιών με τις βασικές έννοιες του Zero Waste (άρνηση, μείωση, επαναχρησιμοποίηση,

ανακύκλωση, κομποστοποίηση κλπ) και κινητοποίηση για αλλαγή των καθημερινών επιλογών/συνηθειών μετριάζοντας τις επιπτώσεις που αυτές φέρουν.

Αναστοχαστική συζήτηση και αξιολόγηση (10-15’):

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- ❖ Τι σου έκανε περισσότερο εντύπωση και γιατί;
- ❖ Πώς μπορούμε να συμβάλλουμε στο μετριασμό των απορριμμάτων;
- ❖ Είναι σημαντικό να κάνουμε αυτές τις αλλαγές; Γιατί;
- ❖ Μπορούμε να ενημερώσουμε κι άλλους; Φίλους/ες; Συγγενείς;
- ❖ Πώς μπορούμε να τους πείσουμε;
- ❖ Τι σου άρεσε στο συγκεκριμένο εργαστήριο και γιατί;
- ❖ Τι δεν σου άρεσε και τόσο;
- ❖ Τι έμαθα, τι κρατάω, τι θα θυμάμαι από το εργαστήριο;

Γ’ εργαστήριο «Μαθαίνουμε μαζί!»

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να προβληματιστούν οι μαθητές/τριες για τις καθημερινές τους συνήθειες και την επίπτωση αυτών στο περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθούν και να προχωρήσουν σε αλλαγές συμπεριφοράς/πρακτικών.

Στόχοι:

- ενημέρωση και ευαισθητοποίηση στο θέμα των απορριμμάτων και της φιλοσοφίας του Zero Waste
- σύνδεση της γνώσης με τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών/τριών
- ανάπτυξη των δημιουργικών δεξιοτήτων των παιδιών
- καλλιέργεια επικοινωνίας και συνεργασίας

Λέξεις κλειδιά: απορρίμματα, πλαστική ρύπανση, ρύπανση υδάτων, φαινόμενο του θερμοκηπίου, άρνηση, μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, οικολογική συνείδηση, οικολογικό αποτύπωμα, αειφορία, κλιματική αλλαγή

Υλικά: φωτοτυπημένες εικόνες που προβάλλουν πλευρές του ζητήματος της διαχείρισης απορριμμάτων σε 2 αντίτυπα η κάθε μία, (βλ. παράρτημα, Ενότητα 2., ενδεικτικά: Εικ, 1-15), μολύβια, χαρτί

Εναρκτήριο δραστηριότητα (20’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

* Στο συγκεκριμένο εργαστήριο που ένας από τους βασικούς του στόχους είναι η ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των μαθητών/τριων και η καλύτερη γνωριμία μεταξύ τους, επιλέγονται περισσότερες ασκήσεις ενεργοποίησης της ομάδας και αφιερώνονται 20’ σε αυτό το μέρος.

Κεντρική δραστηριότητα (50'):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η παρούσα δραστηριότητα προβλέπει τη συνεργασία των παιδιών σε ζευγάρια, τα οποία δημιουργούνται με τυχαίο τρόπο, δίνοντας τη δυνατότητα σε παιδιά που πιθανόν δεν είχαν αλληλεπιδράσει μεταξύ τους μέχρι πρότινος, να συνεργαστούν. Έτσι, επιτρέπει τη δημιουργική σύνθεση των ιδεών και

σκέψεων τους και την καλλιέργεια δεξιοτήτων επικοινωνίας.

Επιπλέον, δίνεται η δυνατότητα τα παιδιά να εκφραστούν με ποικίλους τρόπους, να είναι δημιουργικά και να επεξεργαστούν κριτικά το ζήτημα των απορριμμάτων και της ρύπανσης, προχωρώντας συλλογικά σε ανακαλύψεις/συνειδητοποιήσεις.

Περιγραφή: Ο/η εκπαιδευτικός απλώνει τις φωτογραφίες στο πάτωμα. Τα παιδιά περπατούν ανάμεσά τους και επιλέγουν αυτήν που τους/τις εμπνέει. Παρατηρούν τη φωτογραφία που επέλεξαν και κατόπιν κατά μόνας γράφουν ένα κείμενο σχετικό με το θέμα της εικόνας (σκέψεις, αναμνήσεις, συναισθήματα ή δίνουν λόγια στο αντικείμενο/ζώο που απεικονίζεται). Για να διευκολύνει τη διαδικασία, ο/η εκπαιδευτικός δίνει παραδείγματα ή κάνει σχετικές ερωτήσεις π.χ. Τι μπορεί να σκέφτεται η αρκούδα; Τι νιώθεις όταν βλέπεις αυτή την εικόνα; Τι θα ήθελες να γίνει; Τι πιστεύεις ότι έγινε μετά;

Στο δεύτερο στάδιο της δραστηριότητας, τα άτομα ψάχνουν να βρουν ποιος/α συμμαθητής/ριά τους έχει την ίδια φωτογραφία με εκείνα. Σχηματίζουν ζευγάρια και συζητούν για τη φωτογραφία και το θέμα της. Στη συνέχεια προσπαθούν να συνθέσουν από κοινού ένα κείμενο. Προαιρετικά το κείμενό τους μπορεί να συνοδεύεται από ένα σκίτσο, μια ζωγραφιά ή ένα μικρό θεατρικό δρώμενο.

Έπειτα, τα παιδιά μαζεύονται στην ολομέλεια, διαβάζουν τα κείμενα και μοιράζονται τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους προβληματισμούς τους με την υπόλοιπη ομάδα. Δίνεται με το παραπάνω η ευκαιρία για διαλογική συζήτηση και κριτική επεξεργασία των ζητημάτων και των εναλλακτικών επιλογών που μπορούν να κάνουν οι μαθητές/τριες (Zero Waste φιλοσοφία). Μοιράζονται επίσης με τους/τις υπόλοιπους/ες τις εντυπώσεις τους σχετικά με το πώς ήταν η μεταξύ τους συνεργασία.

Αναστοχαστική συζήτηση και αξιολόγηση (10-15')

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- ❖ Τι σου έκανε περισσότερο εντύπωση και γιατί;
- ❖ Πώς μπορούμε να συμβάλλουμε στο μετριασμό των απορριμμάτων;
- ❖ Είναι σημαντικό να κάνουμε αυτές τις αλλαγές; Γιατί;
- ❖ Τι σου άρεσε στο συγκεκριμένο εργαστήριο και γιατί;
- ❖ Τι δεν σου άρεσε και τόσο; Γιατί;
- ❖ Πώς ήταν η συνεργασία με το ζευγάρι σου;
- ❖ Τι έμαθα, τι κρατάω, τι θα θυμάμαι από το εργαστήριο;

Δ' εργαστήριο "Χθες, σήμερα, αύριο"

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να προβληματιστούν οι μαθητές/τριες για τις επιπτώσεις της (πλαστικής) ρύπανσης και της εκτεταμένης παραγωγής απορριμμάτων

"Common borders. Common solutions."

Στόχοι:

- Οι μαθητές/τριες να αναστοχαστούν κριτικά σχετικά με περιβαλλοντικές συμπεριφορές (σε ατομικό και θεσμικό επίπεδο)
- να αναγνωρίζουν ότι η κατάσταση του παρόντος συνδέεται με τις αποφάσεις/ πρακτικές του παρελθόντος και ότι οι επιπτώσεις της εκτεταμένης παραγωγής απορριμμάτων επηρεάζουν και τις μελλοντικές γενιές
- να κάνουν υποθέσεις/ προβολές σχετικά με το πως θα (ήθελαν) να είναι ο πλανήτης όσον αφορά το ζήτημα της ρύπανσης στο μέλλον
- να επικοινωνήσουν σκέψεις και συναισθήματά μέσα από την εικαστική έκφραση
- να καλλιεργήσουν δεξιότητες συνεργασίας

Λέξεις κλειδιά: απορρίμματα, πλαστική ρύπανση, θαλάσσια ρύπανση, επιπτώσεις, διαγενεακή αλληλεγγύη, υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά

Υλικά:

Εικόνες (βλ. παράρτημα, Ενότητα 2., ενδεικτικά: Εικ.16-21)
μπογιές
κόλλες χαρτί ή χαρτόνια

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα, 1).

Κεντρική δραστηριότητα (70’):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς: Η παρούσα δραστηριότητα επιλέχθηκε καθώς προσφέρει τη δυνατότητα να γίνουν συνδέσεις μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος.

Η χρήση των εικόνων αποτελεί το έναυσμα, ώστε να μπου οι μαθητές/τριες στη διαδικασία να κάνουν υποθέσεις για το παρελθόν και το μέλλον, αναπτύσσοντας τόσο τη φαντασία όσο και την κριτική τους σκέψη.

Καθώς οι ομάδες καλούνται να σχηματίσουν ένα τρίπτυχο ως ιστορικό συνεχές με θέμα την πλαστική ρύπανση, στόχος είναι να γίνει κατανοητό από τους μαθητές/τριες, ότι οι περιβαλλοντικές μας συμπεριφορές είναι ικανές, είτε να οδηγήσουν σε διαχρονικότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων, είτε να συνεισφέρουν στην επίλυσή τους. Εξυπηρετώντας την ιδέα ότι οι επιπτώσεις της εκτεταμένης παραγωγής απορριμμάτων αφορούν όχι μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον, η δραστηριότητα αποτελεί μία καλή αφορμή, ώστε να αναφερθούμε στην αξία της διαγενεακής αλληλεγγύης.

Επίσης, η χρήση των εικαστικών τεχνικών επιτρέπει στους μαθητές και στις μαθήτριες να καλλιεργήσουν τις καλλιτεχνικές τους δεξιότητες. Εφόσον στόχος είναι η ελεύθερη δημιουργική έκφραση των παιδιών, είναι σημαντικό να αισθανθούν ότι δεν απαιτείται η ρεαλιστική απεικόνιση των εικόνων.

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν ελεύθερες μορφές έκφρασης, ενώ προαιρετικά προτείνεται η χρήση συμβόλων και λέξεων, ως διευκολυντικά στοιχεία για την απόδοση του νοήματος ή ως εναλλακτικός τρόπος έκφρασης για τα άτομα που δεν επιθυμούν να σχεδιάσουν/ζωγραφίσουν.

Η διερεύνηση του θέματος μέσω της εργασίας σε ομάδες και κατ’ επέκταση η αλληλεπίδραση και η ανταλλαγή απόψεων, προσφέρει σε κάθε μαθητή/τρια ένα πιο εμπλουτιστικό πλαίσιο από αυτό της ατομικής επεξεργασίας, ενώ εξασκούνται οι δεξιότητες επικοινωνίας και καλλιεργούνται οι διαπροσωπικές τους σχέσεις.

Περιγραφή: Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί στο πάτωμα εικόνες που απεικονίζουν πλαστική ρύπανση, ρύπανση υδάτων, χωματερές κλπ. Τα παιδιά σχηματίζουν ομάδες των τεσσάρων-πέντε ατόμων. Οι ομάδες περιφέρονται στο χώρο και διαλέγουν μία εικόνα. Στη συνέχεια την κολλάνε σε ένα χαρτόνι, αφήνοντας τις δύο άκρες του κενές.

Τα παιδιά στις ομάδες τους μοιράζονται τις σκέψεις και τα συναισθήματά που τους προκαλεί η εικόνα και τους ζητείται να κάνουν υποθέσεις για το πώς πιστεύουν ότι ήταν το σκηνικό που απεικονίζεται στο παρελθόν αλλά και πώς φαντάζονται ότι θα είναι στο μέλλον. Δίπλα από την εικόνα, στο αριστερό μέρος του χαρτονιού κάθε ομάδα θα ζωγραφίσει την απεικόνιση του παρελθόντος ενώ στο δεξί τμήμα, του μέλλοντος. Αφού οι ομάδες ολοκληρώσουν τις ζωγραφιές τους συγκεντρώνονται στον κύκλο και η κάθε μία παρουσιάζει το έργο της. Στη συνέχεια, με αφορμή τις αναπαραστάσεις των ομάδων, ακολουθεί συζήτηση.

Ενδεικτικά κάποιες ερωτήσεις:

- ❖ Πώς καταλήξατε στο τι θα απεικονίζουν οι ζωγραφιές σας;
- ❖ Ήταν εύκολο να κάνετε υποθέσεις για το παρελθόν και το μέλλον της εικόνας που επιλέξατε; Ποια στοιχεία σας βοήθησαν;
- ❖ Όσον αφορά τη μελλοντική κατάσταση, ζωγραφίσατε αυτό που θα θέλατε να συμβεί ή αυτό που πιστεύετε ότι θα συμβεί; Υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε αυτά τα δύο;
- ❖ Θα μπορούσε η επέμβαση των ανθρώπων να αλλάξει την εικόνα που έχετε ζωγραφίσει για το μέλλον; Αν ναι, με ποιους τρόπους;
- ❖ Μπορείτε να περιγράψετε τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν οι άνθρωποι να περιορίσουν την πλαστική ρύπανση/τα σκουπίδια που παράγουν;
- ❖ Πώς ήταν η συνεργασία σας;
- ❖ Ως ομάδα καταφέρατε μέσα από τις ζωγραφιές σας να εκφραστούν οι σκέψεις όλων των μελών;

Αξιολόγηση/αναστοχασμός (10'-15'):

Στο τέλος ακολουθεί αξιολόγηση από τα παιδιά.

Ε' εργαστήριο “ Μία απόφαση, δεκάδες θέσεις”

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες την συνθετότητα του ζητήματος των απορριμμάτων

Στόχοι:

- ❖ Να επεξεργαστούν οι μαθητές/τριες το υπό διαπραγμάτευση θέμα από πολλαπλές σκοπιές
- ❖ Να αναγνωρίσουν ότι σε κάθε περιβαλλοντικό πρόβλημα εμπλέκονται επίσης κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες
- ❖ Να εξασκηθούν στην παραγωγή επιχειρημάτων
- ❖ Να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη

Λέξεις κλειδιά: περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία, αειφορία, σύγκρουση συμφερόντων, διαγενεακή αλληλεγγύη, συνεργασία, σύνθεση

Υλικά: Κόλλες χαρτί και στυλό για τυχόν σημειώσεις μαθητών/τριών

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

Κεντρική δραστηριότητα (70’):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα προσφέρει την ευκαιρία να μελετηθεί ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα σφαιρικά, εξετάζοντας τις ποικίλες πλευρές που το απαρτίζουν. Τα περιβαλλοντικά ζητήματα είναι παράλληλα ζητήματα κοινωνικά και οικονομικά ενώ έχουν πολιτική σημασία.

Η διαπίστωση αυτή μπορεί να γίνει ορατή στα παιδιά, καθώς καλούνται να αναλάβουν διαφορετικούς ρόλους-θέσεις εκπροσωπώντας διαφορετικές ομάδες με αντιμαχόμενα συμφέροντα. Εξετάζοντας το θέμα υπό το πρίσμα των περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών γίνεται σαφής η πολυπλοκότητα του προβλήματος αναδεικνύοντας τη συγκρουσιακή του φύση.

Παράλληλα η δραστηριότητα δίνει στους μαθητές και τις μαθήτριες τη δυνατότητα

αφενός να μπουν στη θέση του Άλλου (της κοινωνικής ομάδας που εκπροσωπούν), αφετέρου να ακούσουν ενεργητικά τις διαφορετικές απόψεις (των κοινωνικών ομάδων που εκπροσωπούν οι συμμαθητές/τριες).

Αυτή η διαδικασία δημιουργεί πρόσφορο έδαφος τόσο για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης αλλά και για την ανάπτυξη διεργασιών αναστοχασμού και πιθανών αναθεωρήσεων μέσα από την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Ταυτόχρονα, (ιδιαίτερα στο τελικό στάδιο της δραστηριότητας, κατά το οποίο οι μαθητές/τριες καλούνται να λάβουν μία συναινετική απόφαση), ενθαρρύνεται η εξάσκηση της επιχειρηματολογίας αλλά και η δημιουργική σύνθεση των ποικίλων οπτικών.

Περιγραφή:

Στην παρούσα δραστηριότητα ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει ένα σενάριο περιβαλλοντικού περιεχομένου στους μαθητές/τριες. Κατά το σενάριο, κοντά σε μία αστική περιοχή υπάρχουν σοβαρές συζητήσεις, ώστε να δημιουργηθεί εργοστάσιο καύσης απορριμμάτων, απόφαση που προκαλεί αντιδράσεις από μερίδα πολιτών. Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές/τριες να σκεφτούν ποιους μπορεί να αφορά αυτή η απόφαση (φορείς, ομάδες πολιτών) και με ποιους τρόπους. Δηλαδή, ποια τμήματα της κοινωνίας, ενδέχεται να επηρεάσει άμεσα-είτε με θετικό, είτε με αρνητικό τρόπο- η κατασκευή του εργοστασίου, όσον αφορά την καθημερινότητά τους, την ποιότητα της ζωής τους, τα συμφέροντά τους. Στο σημείο αυτό ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει τις προτάσεις των παιδιών και ζητάει να τις αιτιολογήσουν. Παράλληλα, αν δυσκολεύονται μπορεί να τους δώσει κάποια παραδείγματα ή κάποια επιπλέον στοιχεία, π.χ. ότι στη,ν περιοχή υπάρχουν αγροτικές καλλιέργειες.

Σημασία έχει να αναφερθούν ομάδες των οποίων τα συμφέροντα συγκρούονται, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους μαθητές/ μαθήτριες να εξετάσουν το θέμα σφαιρικά και να αντιληφθούν την συνθετότητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Ακολουθεί μία πρόταση ενδεικτικών εμπλεκόμενων ομάδων που μπορεί να προτείνει συμπληρωματικά ο/η εκπαιδευτικός, σε περίπτωση που δεν αναφερθούν από τα παιδιά.

Ομάδες:

- ❖ ιδιοκτήτες εργοστασίου καύσης
- ❖ άνεργοι πολίτες που πρόκειται να δουλέψουν στο εργοστάσιο
- ❖ δημοτικό συμβούλιο
- ❖ αγρότες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή
- ❖ σύλλογοι γονέων
- ❖ περιβαλλοντικές οργανώσεις
- ❖ επιτροπή κατοίκων

Αφού καταγραφούν οι ομάδες, ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στα παιδιά ότι θα παίξουν ένα παιχνίδι ρόλων, σύμφωνα με το οποίο ο δήμος καλεί τους εμπλεκόμενους φορείς και ομάδες πολιτών σε μία συζήτηση στρογγυλής τραπέζης, ώστε να εκφέρουν τη γνώμη τους σε μία προσπάθεια να ακουστούν οι φωνές όλων σχετικά με την λειτουργία του εργοστασίου. Όλες οι ομάδες θα πρέπει να εκπροσωπούνται από κάποιο παιδί.

Οι καρέκλες τοποθετούνται κυκλικά και ο/η εκπαιδευτικός ως εκπρόσωπος του Δήμου, συντονίζει την κουβέντα. Αρχικά, κάθε ομάδα έχει 5 περίπου λεπτά, ώστε να τοποθετηθεί υπέρ ή κατά και να εκθέσει τα επιχειρήματά της. Αφού ακουστούν όλες οι απόψεις, ο/η εκπαιδευτικός-εκπρόσωπος του δήμου συντονίζει τη συζήτηση με σκοπό να βρεθεί μία λύση κοινώς αποδεκτή από όλες τις ομάδες. Έπειτα, ακολουθεί αναστοχασμός σχετικά με το πώς βίωσαν τα παιδιά τη διαδικασία.

Κάποιες ενδεικτικές ερωτήσεις:

- ❖ Τι κρατάτε από τη δραστηριότητα;
- ❖ Ήταν εύκολο ή δύσκολο να καταλήξετε σε μία λύση; για ποιους λόγους;
- ❖ Είσατε ικανοποιημένοι/ες από το αποτέλεσμα;
- ❖ Στην πραγματική ζωή νιώθετε ότι ακούγεται η γνώμη σας σε σχέση με τα περιβαλλοντικά ζητήματα;
- ❖ Με ποιους τρόπους μπορούμε να παρέμβουμε, ώστε να εκφράσουμε τη δυσαρέσκειά μας απέναντι σε μία απόφαση που μπορεί να υποβαθμίζει το περιβάλλον;
- ❖ Με ποιους τρόπους μπορούμε να ενεργοποιήσουμε τους ανθρώπους γύρω μας, ώστε να δράσουμε υπέρ του περιβάλλοντος;

Αξιολόγηση/αναστοχασμός (10'-15'):

Στο τέλος ακολουθεί αξιολόγηση από τα παιδιά.

Ζ' εργαστήριο “Εσύ τι λες;”

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να αντιληφθούν οι μαθητές/τριες την συνθετότητα του ζητήματος των απορριμμάτων

Στόχοι:

- ❖ Να διερευνήσουν οι μαθητές/τριες τις προσωπικές τους αξίες και στάσεις σχετικά με το ζήτημα της κατανάλωσης
- ❖ Να αναγνωρίσουν ότι κάθε επιλογή συνοδεύεται από συνέπειες και η λύση των περιβαλλοντικών προβλημάτων μπορεί να συνοδεύεται από δύσκολες αποφάσεις
- ❖ Να προσπαθήσουν να μουν στη θέση του Άλλου ακούγοντας τη διαφορετική του γνώμη

Λέξεις κλειδιά: υπερκατανάλωση, καταναλωτική συμπεριφορά, βιοτικό επίπεδο, κατασπατάληση φυσικών πόρων, ιεραρχία αναγκών, κοινωνικές ανισότητες

Υλικά: κόλλες χαρτί και στυλό για τυχόν σημειώσεις των παιδιών

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

Κεντρική δραστηριότητα (70’):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η παρούσα δραστηριότητα βασίζεται στην παρουσίαση μίας διλημματικής κατάστασης. Τα διλήμματα συνήθως συνίστανται από προτάσεις ή περιγραφές που περικλείουν συγκρουσιακές αξίες και μπορούν να αποτελέσουν ένα χρήσιμο εργαλείο στην εκπαιδευτική διαδικασία ως αφορμές για να διερευνήσουν και να προσδιορίζουν οι μαθητές/τριες τόσο τις προσωπικές τους αξίες, θέσεις και στάση τους απέναντι σε κάποιο θέμα, όσο και των συμμαθητών/τριών τους. Με τη χρήση των διλημμάτων ο/η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει την ανάπτυξη

προβληματισμών, ενώ οι παρεχόμενες προτάσεις είναι δυνατό να αναδείξουν τις σύνθετες διακλαδώσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Ακόμη, η συμμετοχή των μαθητών/τριών σε μία διαδικασία κατά την οποία ακούγεται και η αντίθετη προς τη δική τους άποψη, μπορεί να οδηγήσει στην επανεξέταση και αναθεώρηση των προσωπικών τους αντιλήψεων και ενδεχομένως και στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης.

Περιγραφή:

Στη συνάντηση αυτή τα παιδιά καλούνται με αφορμή μία πρόταση- δίλημμα που θα παρουσιάσει ο/η εκπαιδευτικός, να διερευνήσουν τις απόψεις τους σχετικά με το ζήτημα της (υπέρ)κατανάλωσης η οποία συνδέεται με την παραγωγή απορριμμάτων. Η πρόταση- δίλημμα είναι η εξής: *“Για να έχουμε καλή ποιότητα ζωής, πρέπει να μειωθούν τα καταναλωτικά αγαθά”* (Κοσκινάς, 2000: 49 στο Δημητρίου, 2009: 315).

“Common borders. Common solutions.”

Αφού δοθεί η πρόταση- δίλημμα από τον/την εκπαιδευτικό, τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες ανάλογα με τη θέση που θέλουν να υποστηρίξουν. Δίνεται χρόνος σε κάθε ομάδα να προετοιμάσει την επιχειρηματολογία της, ώστε να υποστηρίξει τη θέση της. Στη συνέχεια, ένας/ μία εκπρόσωπος από την ομάδα, που μπορεί να αντικαθίσταται στη συνέχεια από άλλο παιδί, παρουσιάζει τα επιχειρήματα της ομάδας του. Ακολουθούν οι εκπρόσωποι της άλλης ομάδας. Για το κλείσιμο της διαδικασίας ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στα παιδιά να προχωρήσουν σε μία συνοπτική σύνθεση των θέσεων που ακούστηκαν. Ακολουθεί αναστοχαστική συζήτηση επί της διαδικασίας και του περιεχομένου.

Κάποιες ενδεικτικές ερωτήσεις:

- ❖ Πώς θα χαρακτηρίζατε τη διαδικασία;
- ❖ Μάθατε κάτι νέο μέσα από την επεξεργασία του διλήμματος; αν ναι, τι είναι αυτό;
- ❖ Ήταν εύκολο να διαλέξετε θέση; γιατί ναι/όχι;
- ❖ Παραμείνατε στην αρχική σας θέση ή αλλάξατε γνώμη στην πορεία; γιατί;

Αξιολόγηση/ αναστοχασμός (10'-15'):

Στο τέλος ακολουθεί αξιολόγηση από τα παιδιά.

ΣΤ' εργαστήρι: “Εμαθες τα νέα;”

Χρόνος: 2 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να εκφραστεί η ομάδα της τάξης σε σχέση με το ζήτημα των απορριμμάτων παράγοντας το δικό της λόγο.

Στόχοι:

- Οι μαθητές/τριες να επεξεργαστούν περιβαλλοντικά ζητήματα (απορρίμματα, ρύπανση) με δημιουργικούς τρόπους
- να διακρίνουν διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας μηνυμάτων και διαφορετικές συμβάσεις που συνοδεύουν τον καθέναν από αυτούς
- ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της φαντασίας
- ενίσχυση των δεξιοτήτων που σχετίζονται με την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου
- τόνωση της αυτοπεποίθησης και αυτοεικόνας τους

Λέξεις κλειδιά: πλαστική ρύπανση, ρύπανση υδάτων, φαινόμενο του θερμοκηπίου, ανακύκλωση, μείωση, επαναχρησιμοποίηση, αειφορία, υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά

Υλικά:

Εικόνες (βλ. παράρτημα, Ενότητα 2., ενδεικτικά: Εικ.1-15)
κόλλες χαρτί
χαρτόνια
στυλό
μαρκαδόροι
αντικείμενα που βρίσκονται στην τάξη και μπορούν να χρησιμεύσουν στις παρουσιάσεις των παιδιών (π.χ. καρέκλες, ντοσιέ κτλ.)

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10'): Για την εγκαθίδρυση

ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

“Common borders. Common solutions.”

Κεντρική δραστηριότητα (70’):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η παρούσα δραστηριότητα επιλέχθηκε καθώς παρέχει την ευκαιρία στους μαθητές/τριες να τοποθετηθούν σχετικά με όψεις του ζητήματος των απορριμμάτων. Η χρήση οπτικών ερεθισμάτων (εικόνων) ευνοεί την καλλιέργεια της φαντασίας και της κριτικής σκέψης.

Παράλληλα ο τρόπος επεξεργασίας που προτείνεται, δηλαδή η προετοιμασία παρουσίασης των ειδήσεων σε διαφορετικά μέσα (έντυπο, τηλεοπτικό, ηλεκτρονικό, ραδιοφωνικό) από κάθε ομάδα έχει ως στόχο να βοηθήσει τα παιδιά να σκεφτούν σχετικά με τα διαφορετικά «στυλ» λόγου που παράγονται από τα μέσα ενημέρωσης, τους σκοπούς και τα εργαλεία που συνοδεύουν το κάθε ένα από αυτά.

Στην εποχή της πληροφορίας, ο γραμματισμός στα μέσα (media literacy) αναδεικνύεται σε βασική δεξιότητα. Φυσικά, η διαδικασία γραμματισμού απαιτεί χρόνο. Με την παρούσα δραστηριότητα δεν στοχεύουμε στην κατάκτηση αυτού του στόχου, ωστόσο

ευελπιστούμε να δοθούν κάποια πρώτα σχετικά ερεθίσματα στα παιδιά.

Επιπλέον, προσφέρει δημιουργικούς τρόπους έκφρασης (θεατρικό παιχνίδι, δημιουργική γραφή) παρέχοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα στα παιδιά να επιλέξουν εκείνον που ταιριάζει στα ενδιαφέροντά τους. Η σύνθεση και παραγωγή υλικού είναι δυνατό να συμβάλει στην ανάπτυξη της αυτοεικόνας των μαθητών/τριών, ενώ ο συλλογικός χαρακτήρας της επεξεργασίας, εμπλουτίζει τη διαδικασία και παράλληλα είναι δυνατό να ευνοήσει τη σύσφιξη των μεταξύ τους σχέσεων.

*Σημειώνεται ότι ο/η εκπαιδευτικός θα μπορούσε να προχωρήσει περαιτέρω την επεξεργασία χρησιμοποιώντας έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό (σχετικό με τη θεματική της πλαστικής ρύπανσης και των μηδενικών απορριμμάτων) για ανάλυση με την ομάδα της τάξης.

Περιγραφή: Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε 4-5 ομάδες. Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει μία εικόνα με περιεχόμενο που σχετίζεται με την πλαστική ρύπανση και το ζήτημα των απορριμμάτων σε κάθε ομάδα, η οποία καλείται να σκεφτεί κάποια είδηση που θα μπορούσε να συνοδεύει τη συγκεκριμένη εικόνα (π.χ. Αποτελέσματα πρόσφατης έρευνας δείχνουν ότι μειώθηκε η χρήση της πλαστικής σακούλας, την ερχόμενη Κυριακή πρόκειται να πραγματοποιηθεί εθελοντικός καθαρισμός παραλίας κ.ά.) Έπειτα παρουσιάζει 4 τρόπους με τους οποίους μπορεί να παρουσιαστεί η είδηση.

*Μπορεί να υπάρχει παραπάνω από μία ομάδα που θα παρουσιάσει την είδηση με ένα συγκεκριμένο τρόπο (π.χ. 2 ομάδες παρουσιάζουν δελτίο ειδήσεων) ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών και τα ενδιαφέροντά τους:

α) Δελτίο ειδήσεων: Οι μαθητές/τριες καλούνται να παρουσιάσουν την είδηση, προσομοιάζοντας ένα δελτίο ειδήσεων. Θα πρέπει να σκεφτούν τι ρόλο θα αναλάβει ο/η καθένας/μία (παρουσιάστρια, ειδικός, ανταποκρίτρια, πολίτης κτλ.), τα λόγια τους κτλ.

β) Ραδιοφωνική εκπομπή: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να προτείνει στα παιδιά να παρουσιάσουν μία ραδιοφωνική εκπομπή, όπου θα φιλοξενείται κάποιος/α καλεσμένος/η που θα μιλήσει για το θέμα και θα υπάρχει ανοιχτή επικοινωνία με το κοινό που θα μπορεί να κάνει παρεμβάσεις/ σχόλια έτσι, ώστε όλα τα μέλη της ομάδας να μπορούν να αναλάβουν κάποιο ρόλο κατά την παρουσίαση.

γ) Ανάρτηση στα κοινωνικά δίκτυα: Τα παιδιά καλούνται να γράψουν την είδηση σε να πρόκειται για μία ανάρτηση στα κοινωνικά δίκτυα. Προτείνεται να χρησιμοποιήσουν χαρτόνι για να σχεδιάσουν την ανάρτηση όπως θα τη βλέπαμε στην οθόνη του υπολογιστή, συμπεριλαμβάνοντας τις αντιδράσεις και τα σχόλια χρηστών/στριων του διαδικτύου που πιθανόν θα τη συνόδευαν.

γ) Κείμενο σε εφημερίδα/ περιοδικό: Η ομάδα θα γράψει το άρθρο που θα μπορούσε να συνοδεύει την εικόνα σε μία εφημερίδα ή περιοδικό. Αν πρόκειται για περιοδικό πρέπει να σκεφτεί ποια η γενικότερη θεματολογία του περιοδικού και τί λόγο χρησιμοποιεί (επίσημο, επιστημονικό, χαλαρό κτλ.).

Ο/η εκπαιδευτικός κάνει στα παιδιά υποβοηθητικές ερωτήσεις:

- ❖ Σε ποιο μέσο παρουσιάζω την είδηση μου;
- ❖ Τι χαρακτηριστικά έχει;
- ❖ Ποιο είναι το γενικό περιεχόμενο και το ύφος του;
- ❖ Σε ποιο κοινό απευθύνεται;
- ❖ Πώς επικοινωνώ το μήνυμά μου; (γραπτός/προφορικός λόγος, συνδυασμός και των δύο)
- ❖ Τι πλεονεκτήματα μου προσφέρει το συγκεκριμένο μέσο και από ποιους περιορισμούς συνοδεύεται;

Στο πρώτο μέρος οι ομάδες μοιράζονται τις σκέψεις/συναισθήματα που τους προκαλεί η εικόνα και καταλήγουν στο ποια θα είναι η είδηση που θα παρουσιάσουν. Έπειτα, προετοιμάζουν την παρουσίαση της. Στο δεύτερο μέρος κάθε ομάδα παρουσιάζει την είδηση στις υπόλοιπες. Μετά την κάθε παρουσίαση ακολουθεί σύντομος σχολιασμός και αναστοχασμός από τους υπόλοιπους μαθητές/τριες σε σχέση με την είδηση που παρουσιάστηκε.

Ενδεικτικές συνοδευτικές ερωτήσεις από τον/ την εκπαιδευτικό:

- ❖ Ήταν αληθοφανής ο τρόπος που επιλέξατε να παρουσιάσετε την είδηση σας;
- ❖ Σε ποια στοιχεία βασιστήκατε για να σχηματίσετε την είδηση; (π.χ. μόνο στην εικόνα και τη φαντασία σας, σε προηγούμενες γνώσεις, σε εμπειρικές καταστάσεις κτλ.)
- ❖ Τι μέσα επιλέγετε για την ενημέρωσή σας; γιατί;
- ❖ Πώς μπορούμε να προστατευτούμε από ψευδείς ειδήσεις (fake news, hoaxes);

Παράλληλα δίνεται χώρος να διερευνηθούν οι απόψεις των παιδιών αναφορικά με τα θέματα που απεικονίζονται στις εικόνες.

Αξιολόγηση (10’):

Στο τέλος ακολουθεί η αξιολόγηση του προγράμματος από τα παιδιά.

Η´ εργαστήρι “ Δεν πετώ, δημιουργώ!”

Χρόνος: 3 διδακτικές ώρες

Σκοπός: Να εξοικειωθούν οι μαθητές/τριες με τις έννοιες της άρνησης, μείωσης, επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης.

“Common borders. Common solutions.”

Στόχοι:

- να έρθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τις έννοιες της άρνησης, μείωσης, επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης
- να ενημερωθούν για τη φιλοσοφία των μηδενικών απορριμμάτων και να ευαισθητοποιηθούν πάνω στο ζήτημα
- να αναπτύξουν την δημιουργικότητά τους επαναχρησιμοποιώντας δικά τους υλικά
- να καλλιεργήσουν τη φαντασία και την πλάγια σκέψη
- να συνεργαστούν σε ομάδες για τη δημιουργία ενός κοινού έργου
- να τονωθεί η αυτοπεποίθηση και η αυτοεικόνα τους

#Λέξεις κλειδιά: άρνηση, μείωση, επαναχρησιμοποίηση, ανακύκλωση, μηδενικά απορρίμματα, υπεύθυνη καταναλωτική συμπεριφορά, υπερκατανάλωση, οικολογική συνείδηση, βιωσιμότητα

Υλικά: άχρηστα υλικά/αντικείμενα, ενδεικτικά: πλαστικές, χάρτινες, γυάλινες, μεταλλικές συσκευασίες, παλιά ρούχα και υφάσματα **τα οποία χρειάζεται να συλλεχθούν σε προγενέστερο χρόνο,** κόλλες, ψαλίδια, κοπίδια, μπογιές

Εναρκτήρια δραστηριότητα (10’): Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

Κεντρική δραστηριότητα:

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα αποτελεί αφορμή, ώστε να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τις έννοιες της άρνησης, μείωσης, επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης. Έμφαση δίνεται στην πρακτική της επαναχρησιμοποίησης, καθώς τα παιδιά καλούνται να επαναχρησιμοποιήσουν καθημερινά υλικά που επρόκειτο, είτε να ανακυκλωθούν, είτε να καταλήξουν στον κάδο απορριμμάτων.

Με αυτό τον τρόπο γίνεται προσπάθεια να προσεγγιστεί η έννοια σε ένα εμπειρικό επίπεδο, με στόχο να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες μέσα από τη δική τους εμπλοκή, ότι οι παραπάνω πρόκειται για πρακτικές που δεν περιορίζονται στο επίπεδο του θεωρητικού αλλά είναι εφικτές και εφαρμόσιμες.

Η αξιοποίηση των Εικαστικών Τεχνών, εξυπηρετεί τη σύνδεση της θεωρίας με την πράξη, προσφέροντας χώρο και χρόνο για ανάπτυξη της φαντασίας και καλλιέργεια των

δεξιοτήτων της δημιουργικότητας και της πλάγιας σκέψης.

Οι μαθητές/τριες εκφράζονται με τρόπους μη συμβατικούς, μη λεκτικούς, μέσω της καλλιτεχνικής δημιουργίας και μέσα από αυτή τη διαδικασία δίνεται η δυνατότητα να φωτιστούν κλίσεις και ικανότητες που ενδεχομένως στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική δεν βρίσκουν χώρο να αναδειχθούν. Η εμπλοκή των παιδιών σε μία τέτοιου τύπου δραστηριότητα, όπου δεν υπάρχει σωστό και λάθος εν είδη συγκεκριμένου προσδοκώμενου αποτελέσματος αλλά ενθαρρύνεται η ελεύθερη έκφραση, μπορεί να ενισχύσει αισθήματα αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης. Ακόμη, η δουλειά σε ομάδες, παρέχει ευκαιρίες για επικοινωνία και συνεργασία, ενώ συμβάλλει

στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την καλλιέργεια οργανωτικών δεξιοτήτων όπως ο προγραμματισμός (χρόνου, υλικών, τεχνικών, καταμερισμός αρμοδιοτήτων κ.ά.

Περιγραφή:

Σημ. 1: Η υλοποίηση του εργαστηρίου προϋποθέτει συνεννόηση μεταξύ του/της εκπαιδευτικού της τάξης και των μαθητών/τριών, ώστε για ένα χρονικό διάστημα πριν την διεξαγωγή του να συγκεντρώνουν στη σχολική αίθουσα ή σε κάποιο χώρο του σχολείου υλικό για το εργαστήρι. Ενδεικτικά, αυτό μπορεί να περιλαμβάνει συσκευασίες (πλαστικές, χάρτινες, μεταλλικές, γυάλινες), παλιά ρούχα και υφάσματα, αντικείμενα από το σπίτι που έχουν χάσει τη χρηστική τους αξία ή έχουν φθαρεί και πρόκειται να καταλήξουν στα σκουπίδια κτλ.

Πολύ σημαντικό στο σημείο αυτό είναι να εξηγήσει ο εκπαιδευτικός ότι σκοπός δεν είναι να καταναλώσουμε επί τούτου προϊόντα με σκοπό να χρησιμοποιηθούν στο εργαστήρι (π.χ. να αγοράσουμε μαρμελάδα ενώ δεν την έχουμε ανάγκη, για να χρησιμοποιήσουμε στο τέλος το βαζάκι της), αλλά να κάνουμε χρήση εκείνων που πράγματι μας περισσεύουν.

Σημ 2: Ο χώρος διαμορφώνεται δημιουργώντας στην τάξη 4 ή 5 “γωνίες εργασίας” (ανάλογα με τον αριθμό των ομάδων των παιδιών) με τη συνένωση θρανίων για το σχηματισμό της κάθε μίας.

Α΄ μέρος (45΄)

Για το πρώτο μέρος του εργαστηρίου προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να κάνει μία σύντομη συζήτηση με τα παιδιά σχετικά με τις έννοιες της άρνησης, μείωσης, επαναχρησιμοποίησης, κομποστοποίησης, ανακύκλωσης. Συνοδευτικά μπορεί να χρησιμοποιήσει ως ερέθισμα και την παρουσίαση του power point (την παρουσίαση μπορείτε να βρείτε στην ιστοσελίδα της «ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ» www.antigone.gr).

Β΄ μέρος (80΄)

Ο/Η εκπαιδευτικός και τα παιδιά τοποθετούν το υλικό που συγκεντρώθηκε στην έδρα της τάξης, ώστε να είναι ορατό. Οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε ομάδες των 4-5 ατόμων. Ο/η εκπαιδευτικός καλεί την κάθε ομάδα να δημιουργήσει ένα έργο. Μία πρόταση που μπορεί να κάνει είναι η δημιουργία τρισδιάστατων αφισών για την ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας σχετικά με το ζήτημα των απορριμμάτων.

Εναλλακτικά, το θέμα μπορεί να ανήκει στη σφαίρα του φανταστικού ώστε να ενθαρρυνθεί η ελεύθερη, χωρίς περιορισμούς έκφραση των παιδιών, και να αποδομηθεί η ιδέα μίας “πρότυπης” ρεαλιστικής αναπαράστασης, με αποτέλεσμα να αισθανθούν πιο άνετα και μαθητές/τριες που ενδεχομένως δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι με τα εικαστικά ως τρόπο έκφρασης και δημιουργίας. Ακόμη, η επιλογή αυτή εξυπηρετεί και πρακτικούς σκοπούς· καθώς δεν μπορούμε να γνωρίζουμε το είδος των υλικών που θα συγκεντρωθούν, ένα ελεύθερο θέμα μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να είναι ευφάνταστα και ευέλικτα στην επιλογή των υλικών, χωρίς να περιορίζονται και να αναζητούν τέτοια που να προσιδιάζουν σε ρεαλιστικές απεικονίσεις.

Παρόλα αυτά, πρόκειται για ενδεικτικές προτάσεις οι οποίες μπορούν να αντικατασταθούν από τις ιδέες των ίδιων των παιδιών.

Οι ομάδες αφού περιεργαστούν το υλικό που έχει συγκεντρωθεί στην έδρα, επιλέγουν ό,τι θεωρούν ότι θα τους φανεί χρήσιμο και ξεκινούν τη συλλογική δημιουργία. Ο/η εκπαιδευτικός συντονίζει τη διαδικασία, ώστε οι ομάδες να μοιραστούν δίκαια το υλικό και επισκέπτεται τις “γωνίες εργασίας” παρακολουθώντας το έργο τους, ενθαρρύνοντας τη διαδικασία και ενημερώνοντας για το διαθέσιμο χρόνο.

Αφού οι ομάδες ολοκληρώσουν τα έργα τους και τους δώσουν έναν τίτλο, ακολουθεί η παρουσίαση τους στην ολομέλεια της τάξης και η συζήτηση για το θέμα τους. Στη συνέχεια προτείνεται να τα εκθέσουν σε κάποιο χώρο του σχολείου (π.χ. στο φουαγιέ ή σε κάποιο διάδρομο).

Αξιολόγηση/ αναστοχασμός (10΄):

Μετά την παρουσίαση των έργων, ακολουθεί η αξιολόγηση του εργαστηρίου.

“Common borders. Common solutions.”

Θ' εργαστήριο: “Ας σχεδιάσουμε τις δράσεις μας μαζί”

Χρόνος: 3 διδακτικές ώρες (προαιρετικά 1 επιπλέον διδακτική ώρα)

Σκοπός: Το συγκεκριμένο εργαστήριο έχει σχεδιαστεί για ομάδες/τάξεις που έχουν ήδη ασχοληθεί ως ένα βαθμό με το ζήτημα των απορριμμάτων και των επιπτώσεών τους στα οικοσυστήματα και στο κλίμα. Σκοπός του συγκεκριμένου εργαστηρίου είναι η ανάληψη συλλογικής δράσης από τα μέλη της ομάδας για την ευαισθητοποίηση και τη διάχυση της γνώσης στην υπόλοιπη σχολική κοινότητα και στις οικογένειες. Παράγωγο αυτού του εργαστηρίου είναι η διοργάνωση εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης από τους/τις μαθητές/τριες αξιοποιώντας τις γνώσεις και τις ειδικές ικανότητες/ταλέντα τους με δημιουργικό τρόπο.

Στόχοι:

- σύνδεση της γνώσης με τις προσωπικές εμπειρίες των μαθητών/τριων
- ανάπτυξη δεξιοτήτων κοινωνικής συμμετοχής, καλλιέργεια πολιτειότητας
- ενημέρωση-διάχυση της πληροφορίας στην οικογένεια και στη σχολική κοινότητα
- αναγνώριση της σημασίας της συνεργασίας σε τοπικό επίπεδο
- ενίσχυση της κριτικής και της στρατηγικής σκέψης των μαθητών/τριών
- ενθάρρυνση ομαδικότητας, συνεργασίας και δημιουργικότητας
- ενίσχυση της μη βίαιης επικοινωνίας και της συλλογικής εξεύρεσης λύσεων/επίλυσης προβλημάτων
- ενίσχυση της αυτοπεποίθησης
- προώθηση νοητικών ικανοτήτων για επεξεργασία πληροφορίας

#Λέξεις κλειδιά: συμμετοχή, συνεργασία, ανάληψη δράσης, απορρίμματα, κλιματική αλλαγή, πολιτειότητα, δημοκρατία

Υλικά: μολύβι, κόλλες χαρτί, μαρκαδόροι για τον πίνακα

Προετοιμασία: Η ομάδα/τάξη έχει ενημερωθεί για το περιεχόμενο του εργαστηρίου εκ των προτέρων και δόθηκε χρόνος σε κάθε μαθητή/τρια να προετοιμάσει κάποιες προτάσεις και ιδέες για την ευαισθητοποίηση της υπόλοιπης σχολικής κοινότητας. Σκοπός του εργαστηρίου είναι να διευκολύνει τους μαθητές/τριες να σχεδιάσουν από κοινού τις παρεμβάσεις τους (καμπάνιες, εκστρατείες, εκδηλώσεις κτλ.) αξιοποιώντας τις προσωπικές τους ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους, αναπτύσσοντας τη δημιουργικότητα και την φαντασία τους. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές/τριες να συμμετέχουν ενεργά και να αναλάβουν δράση παίρνοντας πρωτοβουλίες.

Εναρκτήρια δραστηριότητα (15')

Για την εγκαθίδρυση ευχάριστου και θετικού κλίματος προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει μεταξύ των δραστηριοτήτων ενεργοποίησης που παρουσιάζονται στο παράρτημα, (Ενότητα 1).

Κεντρική δραστηριότητα (100’):

Σημειώσεις προς εκπαιδευτικούς:

Η προτεινόμενη διαδικασία/δραστηριότητα δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να ανταλλάξουν απόψεις, να επιχειρηματολογήσουν, να λάβουν από κοινού αποφάσεις και να ενισχύσουν τους μεταξύ τους κοινωνικούς δεσμούς. Πρόκειται για μία εμπειρία βίωσης της δημοκρατικής συμπεριφοράς και δράσης. Παράλληλα, εξασκούνται δεξιότητες των μαθητών/τριών όπως είναι η κριτική και στρατηγική σκέψη, η οργανωτικότητα, η μη βίαιη επικοινωνία, η συνεργασία. Δίνει τη δυνατότητα σε κάθε

μαθητή και μαθήτρια να εκφράσει τη μοναδικότητά του/της, να είναι δημιουργικός/η και να συνεισφέρει στο κοινό έργο της ομάδας/τάξης αξιοποιώντας τα προσωπικά του/της ενδιαφέροντα και ταλέντα.

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού είναι πολύ σημαντικός. Προτείνεται να συμμετέχει ισότιμα αναλαμβάνοντας να διευκολύνει τις διαδικασίες και να ενθαρρύνει την έκφραση των μαθητών/τριων και τον σεβασμό των διαφορετικών απόψεων.

Περιγραφή: Ο/η εκπαιδευτικός ζητά εθελοντές/τριες για την καταγραφή πληροφοριών στον πίνακα και εθελοντές/τριες για την τήρηση των πρακτικών της συνάντησης, εξηγώντας πως είναι σημαντικό οι αποφάσεις της ομάδας να αποτυπωθούν γραπτώς. Αναφέρει δε, πως σε δημοκρατικές διαδικασίες συνηθίζεται να τηρούνται πρακτικά και να καταγράφονται οι αποφάσεις που έχουν ληφθεί. Προχωράει επίσης σε από κοινού διαμόρφωση των κανόνων αυτής της συνάντησης, ώστε η διαδικασία να είναι παραγωγική. Ενδεικτικοί κανόνες: σηκώνουμε χέρι για να τοποθετηθούμε, αφήνουμε τον προηγούμενο/η ομιλητή/τρια να ολοκληρώσει την επιχειρηματολογία του/της και δε διακόπτουμε, σεβόμαστε τις απόψεις που ακούγονται και αποφεύγουμε τα σχόλια/αστειύμους κτλ.

Στη συνέχεια τίθεται το θέμα συνάντησης και αναγράφεται στον πίνακα από τον/την εθελοντή/τρια. Ενδεικτική διατύπωση του θέματος: **Ενημέρωση/ευαισθητοποίηση της σχολικής κοινότητας για τη μείωση των απορριμμάτων μας και εφαρμογή αλλαγών στο σχολείο/σπίτι.**

Έπειτα, οι μαθητές/τριες χωρίζονται σε 3-4 ομάδες με σκοπό να συζητήσουν και να ανταλλάξουν απόψεις σχετικά με: 1) Τι γνώσεις/πληροφορίες θέλουμε να μεταδώσουμε, 2) Τι χρειάζεται να κάνουμε στο σχολείο ή/και στο σπίτι, και συμπληρώνουν δύο λίστες με λέξεις-κλειδιά. Επιλέγουν έναν/μία εκπρόσωπο για να μεταφέρει στις υπόλοιπες ομάδες το περιεχόμενο της συζήτησής τους.

Κατόπιν, συνεχίζεται η συζήτηση στην ολομέλεια και συνοπτικά μεταφέρονται από τους/τις εκπροσώπους τα όσα ειπώθηκαν στις μικρές ομάδες και συντάσσονται 2 σύντομες λίστες στον πίνακα με λέξεις-κλειδιά. Με σύντομη επιχειρηματολόγηση επιλέγονται τα πιο καίρια ζητήματα και μπαίνουν σε προτεραιότητα. Τα υπόλοιπα καταγράφονται ως μεταγενέστεροι στόχοι που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο μελλοντικής εκστρατείας. Όσα γράφονται στον πίνακα, περνιούνται και στα πρακτικά.

Στη συνέχεια συναντώνται πάλι οι μικρές ομάδες για να καταγράψουν τις ειδικές γνώσεις και ικανότητες των μαθητών/τριων απαντώντας στις διευκολυντικές ερωτήσεις: Τι μου αρέσει να κάνω στον ελεύθερο μου χρόνο; Σε ποιο μάθημα νιώθω πολύ ικανός/η; Σε τι νομίζω ότι είμαι καλός/η; Συμπληρώνουν ατομικά σε χαρτάκια τις ικανότητές τους γράφοντας από δίπλα το όνομά τους.

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει κάποια παραδείγματα όπως: «Μου αρέσει να γράφω εκθέσεις, είμαι καλός/η στον γραπτό λόγο. Δεν δυσκολεύομαι να μιλήσω μπροστά σε κοινό. Μου αρέσει ο χορός. Είμαι καλή στα αθλήματα. Ασχολούμαι με το θέατρο. Μου αρέσει να διαβάζω κόμιξ, κάνω καλά γράμματα κτλ.». Η ομάδα κάνει μία κοινή λίστα με τις δεξιότητες των μελών της κατηγοριοποιώντας τις.

Κατόπιν, όλες οι ομάδες επιστρέφουν στην ολομέλεια, όπου παρουσιάζονται οι δεξιότητες που συγκεντρώθηκαν σε κάθε μικρή ομάδα. Ο/η εκπαιδευτικός υπογραμμίζει την ποικιλία των δεξιοτήτων/ικανοτήτων που έχει το σύνολο της τάξης και ότι αν συνδυαστούν μεταξύ τους μπορούν να φέρουν σημαντικές αλλαγές στο σχολείο και στην κοινωνία. Βάσει λοιπόν των ειδικών ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων των μαθητών/τριων της τάξης ξεκινά μία διαδικασία καταιγισμού ιδεών (brainstorming) και χαρτογράφησης της σκέψης στον πίνακα με το τι μπορούν να κάνουν για την ενημέρωση της σχολικής κοινότητας και των οικογενειών τους.

Σημείωση:

Ακολουθεί σχολιασμός πάνω στις ιδέες που εκφράστηκαν. Οι μαθητές/τριες εξετάζουν την αποτελεσματικότητα της κάθε μίας, πιθανές δυσκολίες για την εφαρμογή τους, εναλλακτικές λύσεις, το χρόνο προετοιμασίας που η καθεμία μπορεί να απαιτεί. Γίνονται συγκρίσεις και τροποποιήσεις.

Πιθανές ιδέες που θα προκύψουν: Δημιουργία εφημερίδας/περιοδικού με πληροφορίες, άρθρα, κείμενα και συνδέσμους (links) που θα μοιραστεί στους μαθητές/τριες του σχολείου και στις οικογένειές τους, ενημερωτικό φυλλάδιο, αφίσες, συγγραφή ιστορίας, δημιουργία τραγουδιού, μπαζάρ, πινακίδες/επιγραφές που αναρτώνται σε διάφορα σημεία του σχολείου (πχ στους κάδους ανακύκλωσης), δημιουργία μικρού βίντεο ενημέρωσης, δημιουργία έργων ζωγραφική/κολάζ: αξιοποιώντας «άχρηστα υλικά» με θέμα το περιβάλλον, δημοσίευση κείμενων ή ποιημάτων των παιδιών στη σχολική ιστοσελίδα κτλ.

Στο τέλος του εργαστηρίου και έπειτα από επιχειρηματολόγηση, η ομάδα/τάξη καταλήγει σε ποιες δράσεις θα προχωρήσει και ποιοι/ες μαθητές/τριες θα εμπλακούν στην κάθε μία σχηματίζοντας ομάδες δράσης ανάλογα με τις ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους.

Δίνεται χρόνος να συζητηθούν και πιο πρακτικά ζητήματα (πότε θα πραγματοποιηθούν, πότε πρέπει να είναι έτοιμο το υλικό/χρονοδιάγραμμα, πότε θα γίνονται οι συναντήσεις των ομάδων δράσης). Ένα μέλος της κάθε ομάδας δράσης αναλαμβάνει να είναι ο συντονιστής/τρια που έρχεται σε επαφή με τους συντονιστές/τριες των άλλων ομάδων για ενημέρωση των προετοιμασιών κτλ.

! Η οπτικοποίηση των ιδεών/πληροφοριών αποτελεί βοήθημα στη μάθηση, στην παραγωγή ιδεών, στην οπτική σκέψη και στην επίλυση προβλημάτων. Στη χαρτογράφηση της σκέψης (mind-mapping) το κεντρικό ερώτημα μπαίνει στη μέση πχ. «Τι θα κάνουμε;» και γύρω του σχηματίζεται ένας ιστός ή ένα δενδρόγραμμα με λέξεις-κλειδιά, σύμβολα και κώδικες. Σκοπός της χαρτογράφησης είναι η ομάδα να οπτικοποιήσει, οργανώσει, να κατηγοριοποιήσει τις ιδέες και να δημιουργήσει συνδέσεις μεταξύ τους. Η διαδικασία αυτή ενθαρρύνει τους συνειρμούς και βοηθά την οπτική και δημιουργική σκέψη, ενώ ενθαρρύνεται η ανταλλαγή απόψεων και η επιχειρηματολόγηση (Πηγή: Μπλιώνης, 2009).

Είναι σημαντικό το εργαστήρι αυτό να εμπλέξει το σύνολο των μαθητών/τριών, ώστε να αναλάβουν πρωτοβουλίες και ευθύνες και να ενισχυθεί η αυτοπεποίθησή τους.

Αναστοχαστική συζήτηση και αξιολόγηση (15-20'):

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- ❖ Τι σου έκανε περισσότερο εντύπωση και γιατί; Τι δεν σου άρεσε και τόσο;
- ❖ Τι έμαθες μέσω του συγκεκριμένου εργαστηρίου;
- ❖ Πώς σου φάνηκε η διαδικασία;
- ❖ Τι θα πρέπει να κάνουμε για να υλοποιηθούν τα σχέδιά μας;
- ❖ Νιώθεις ότι ακούστηκαν και έγιναν σεβαστές οι απόψεις σου;
- ❖ Πώς θα χαρακτηρίζες τη συνεργασία με την ομάδα σου;
- ❖ Αν επαναλαμβάναμε τη διαδικασία υπήρχε κάτι που θα κάνατε διαφορετικά; Αν ναι, τι;
- ❖ Τι έμαθα, τι κρατάω, τι θα θυμάμαι από το εργαστήριο;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1. ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ/ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ

1. Φρουτοσαλάτα

Βάζουμε τις καρτέλες σε κύκλο και όλα τα άτομα βρίσκονται καθισμένα εκτός από τον/την εκπαιδευτικό που βρίσκεται στο κέντρο και μοιράζει διαδοχικά ονόματα στους συμμετέχοντες/ουσες: μήλο, αχλάδι, μπανάνα. Μόλις όλα τα άτομα έχουν χαρακτηριστεί με το όνομα ενός από τα 3 φρούτα, το παιχνίδι ξεκινά. Ο/η εκπαιδευτικός φωνάζει π.χ. «αχλάδι» και τότε όλα τα «αχλάδια» πρέπει να σηκωθούν και να αλλάξουν γρήγορα θέση. Αν πει «φρουτοσαλάτα», όλα τα άτομα σηκώνονται και αλλάζουν θέση. Μετά από 2 γύρους περίπου, το παιχνίδι γίνεται πιο σύνθετο. Ο/η εκπαιδευτικός μόλις φωνάζει το όνομα κάποιου φρούτου, και όσο τα παιδιά αλλάζουν θέσεις, κάθεται αιφνιδιαστικά στη θέση κάποιου παιδιού, με αποτέλεσμα το παιδί να μείνει όρθιο στο κέντρο. Από εκείνη τη στιγμή, ο ρόλος του παιδιού είναι να φωνάζει τα ονόματα των φρούτων, μέχρι να καταφέρει, εκμεταλλευόμενο τις αλλαγές θέσεων, να καθίσει σε κάποια άδεια καρτέλα.

(Πηγή: Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο, σελ. 29)

2. Μεταμορφώσεις

Τα παιδιά προχωρούν διάσπαρτα στο χώρο (τα θρανία έχουν απομακρυνθεί) και ο/η εκπαιδευτικός τους οδηγεί σε μεταμορφώσεις. Πχ. «Είστε άνθρωποι και ξαφνικά γίνεστε...σκιάχτρα! Τώρα είστε πέτρες και... τώρα γίνετε πουλιά!» κτλ. δίνεται οδηγία στους μαθητές/τριες να ανταποκριθούν αυθόρμητα, χωρίς σκέψη στις οδηγίες. Αυτή η άσκηση ενισχύει πολύ την φαντασία και την δημιουργική σωματική έκφραση.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, τα παιδιά χωρίζονται σε τριάδες. Θα τους δοθούν οδηγίες για συλλογική μεταμόρφωση. Οι τριάδες μπορούν να μεταμορφώνονται όλες ταυτόχρονα ή εναλλάξ, να βρίσκεται δηλαδή μια τριάδα στη «σκηνή» και οι υπόλοιπες να είναι θεατές μέχρι να έρθει η δική τους σειρά. Αφού λοιπόν σχηματιστούν οι τριάδες δίνεται η οδηγία να μεταμορφωθούν σε (ενδεικτικά): «Βάζο, τραπέζι, λουλούδι», «Γάτος, σκύλος, ποντίκι», «Δέντρο, μαϊμού, μπανάνα»

(Πηγή: Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο, σελ. 36)

“Common borders. Common solutions.”

3. 1,2,3

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυάδες και μετρούν εναλλάξ 1,2,3,1,2,3 προσπαθώντας να μη μπερδευτούν, σε πολύ γρήγορη ταχύτητα. Δηλαδή λέει η Α τον αριθμό 1, συνεχίζει ο Β λέγοντας 2, ξανά η Α λέγοντας 3 κλπ.

Στη συνέχεια το ένα άτομο από τα δύο προσπαθεί να μετρήσει αντίστροφα από το 50 έως το 0 ενώ το ταίρι του προσπαθεί να το μπερδέψει π.χ κάνοντας γκριμάτσες, μιλώντας του, μετρώντας κανονικά κλπ. Αν το άτομο που μετράει μπερδευτεί, τότε πρέπει να ξεκινήσει από την αρχή. Έπειτα οι ρόλοι αντιστρέφονται. Αυτή η άσκηση εκτός από διασκεδαστική, είναι πολύ βοηθητική στη συγκέντρωση.

4. Ας μετρήσουμε

Στόχος αυτής της άσκησης είναι να καταφέρουμε ως ομάδα να μετρήσουμε μαζί ως το 10. Τα άτομα βρίσκονται σε κύκλο και πρέπει να φτάσουν χωρίς να συνεννοούνται μεταξύ τους από το 1 μέχρι το 10. Λέει δηλαδή κάποιος 1, στη συνέχεια κάποια άλλη λέει 2 κλπ και δεν πρέπει να μιλήσουν δύο άτομα συγχρόνως. Αυτό είναι αρκετά δύσκολο γιατί συχνά αποφασίζουν 2 ή 3 άτομα να μιλήσουν την ίδια στιγμή. Τότε όμως αναγκαστικά ξεκινάμε το μέτρημα από την αρχή. Πώς θα τα καταφέρουμε; Με συγκέντρωση και συνεργασία. Αν τα παιδιά το καταφέρουν γρήγορα, ανεβάζουμε το επίπεδο δυσκολίας. Μπορούμε τώρα να φτάσουμε Στο 15 ή στο 20; Η συνεργασία και η κοινή επίτευξη στόχου ενισχύει την αίσθηση της ομάδας.

5. Η συνάντηση

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να προχωρήσουν αργά στο χώρο και να χαιρετήσουμε τους/τις άλλους/ες σα να τους/τις συναντάμε για πρώτη φορά. Στη συνέχεια, δίνεται η οδηγία να χαιρετήσουμε όποιον/α συναντάμε σαν να συναντιόμαστε μετά από πολύ καιρό. Αντίστοιχα, δίνει οδηγίες για διαφορετικές συναντήσεις (σαν να ήμασταν μαλωμένοι/ες και να ξανανταμώσαμε, σαν να ντρεπόμαστε κοκ). Η άσκηση αυτή ενισχύει τη μη λεκτική επικοινωνία!

(Πηγή: 205 Βιωματικές ασκήσεις για την εμπύχωση ομάδων, σελ. 114)

6. ΖΙΠ-ΖΕΠ

Τα παιδιά σχηματίζουν κύκλο και ένα παλαμάκι που συνοδεύεται με τον ήχο ΖΕΠ «ταξιδεύει» προς τα δεξιά. Αν όμως κάποιος/α πει ΣΤΟΠ τότε αλλάζει η κατεύθυνση και το παλαμάκι «ταξιδεύει» προς τα αριστερά όμως με τον ήχο ΖΙΠ. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί το παλαμάκι με τον ήχο ΜΠΟΝΚ να πάει σε ένα άτομο στην απέναντι μεριά του κύκλου. Προσοχή, το άτομο που θα στείλει το παλαμάκι απέναντι πρέπει με το βλέμμα να δείξει ακριβώς που το στέλνει.

Αν κάποιο άτομο μπερδευτεί τότε χάνει, γίνεται «φάντασμα» και στοιχειώνει κάποιον άλλο/η παίκτη/τρια. Κάθεται δηλαδή από πίσω του/της και προσπαθεί να τον/την μπερδέψει, ώστε να του/της πάρει τη θέση και να αλλάξουν ρόλους.

(Πηγή: Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο, σελ. 37)

7. Το μαγικό αντικείμενο

Υλικά: Διάφορα αντικείμενα που έχει επιλέξει εκ των προτέρων ο/η εκπαιδευτικός χωρίς να τα έχει αποκαλύψει στα παιδιά. Παραδείγματος χάριν: ένα παγούρι, μια τσάντα, μια καρέκλα, ένα σκουπόξυλο, ένα χαρτομάντηλο, ένα κομμάτι σκοινί.

Οι μαθητές/τριες και ο/η εκπαιδευτικός δημιουργούν έναν κύκλο, στην μέση του οποίου τοποθετείται ένα από τα αντικείμενα. Σε γρήγορο ρυθμό, το ένα άτομο μετά το άλλο μπαίνει στη μέση του κύκλου και με τη βοήθεια κινήσεων του σώματος και ήχων, το «μεταμορφώνει» δίνοντας του διαφορετικές χρήσεις/ταυτότητα κάθε φορά. Για παράδειγμα: το σκουπόξυλο μετατρέπεται σε πατερίτσα, φίδι, τηλέφωνο, μωρό, οδοντογλυφίδα. Όσο πιο ευφάνταστη η μεταμόρφωση, τόσο πιο πολύ γέλιο δημιουργείται! Ο στόχος είναι να μη «κρυώσει» το αντικείμενο και να γίνονται γρήγορα μεταμορφώσεις. Μόλις γίνουν αρκετές, αλλάζει το αντικείμενο.

(Πηγή: Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο, σελ. 37)

8. Το αόρατο αντικείμενο

Τα άτομα μπαίνουν σε κύκλο και ο/η εμψυχωτής/τρια δημιουργεί ένα αντικείμενο το οποίο και δίνει στο παιδί δίπλα του (καυτή πατάτα, βαριά πέτρα, μπαλόνι, μικροσκοπικό έντομο κλπ.). Το αντικείμενο μεταφέρεται με προσοχή από το ένα άτομο στο άλλο χωρίς να χάσει «τις ιδιότητές του». Στη συνέχεια κάποιο άλλο παιδί δημιουργεί ένα αντικείμενο και το δίνει στην ομάδα. Ο εμψυχωτής/τρια κάνει ενθαρρυντικά σχόλια για να δημιουργήσει αστεία ατμόσφαιρα όπως: «Προσοχή μη σας πέσει!» «Αμάν αμάν, η μέση μου! Πολύ βαριά αυτή η πέτρα» κλπ.

(Πηγή: Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο, σελ. 37)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ - ΕΝΟΤΗΤΑ 2. ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1 από Rino Jan στο Pixabay

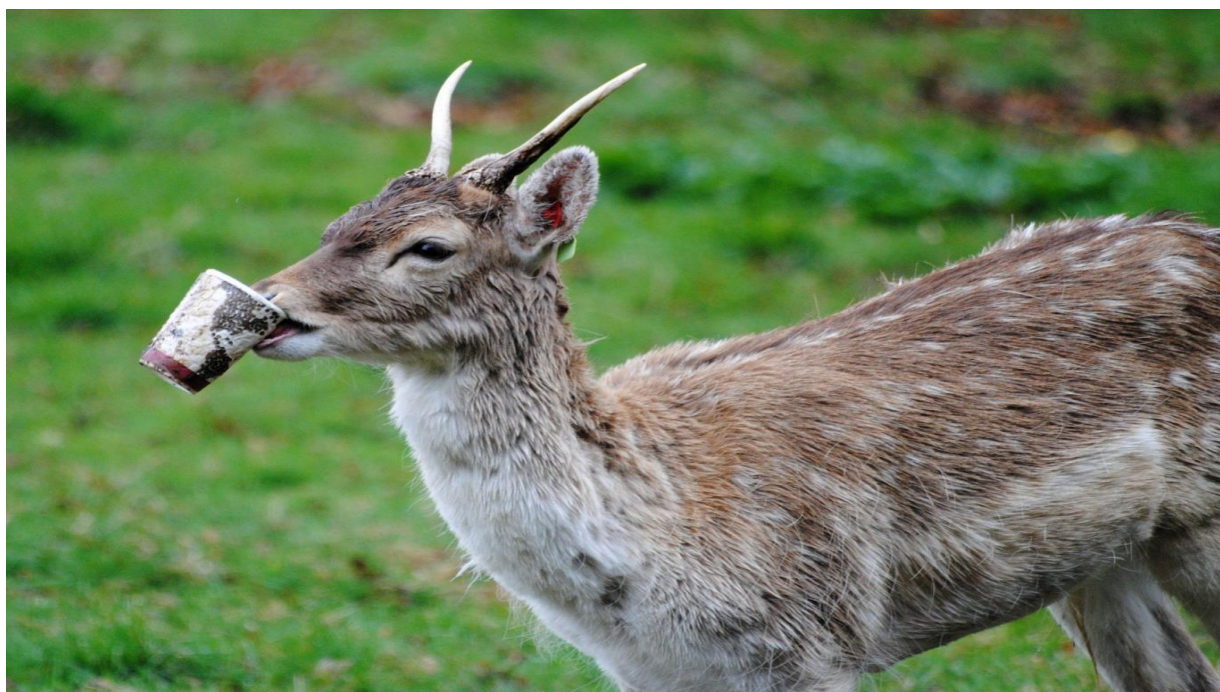

Εικόνα 2 από Andrea Bohl στο Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 3 από Monfocus στο Pixabay

Εικόνα 4 από Joe Murphy στο Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

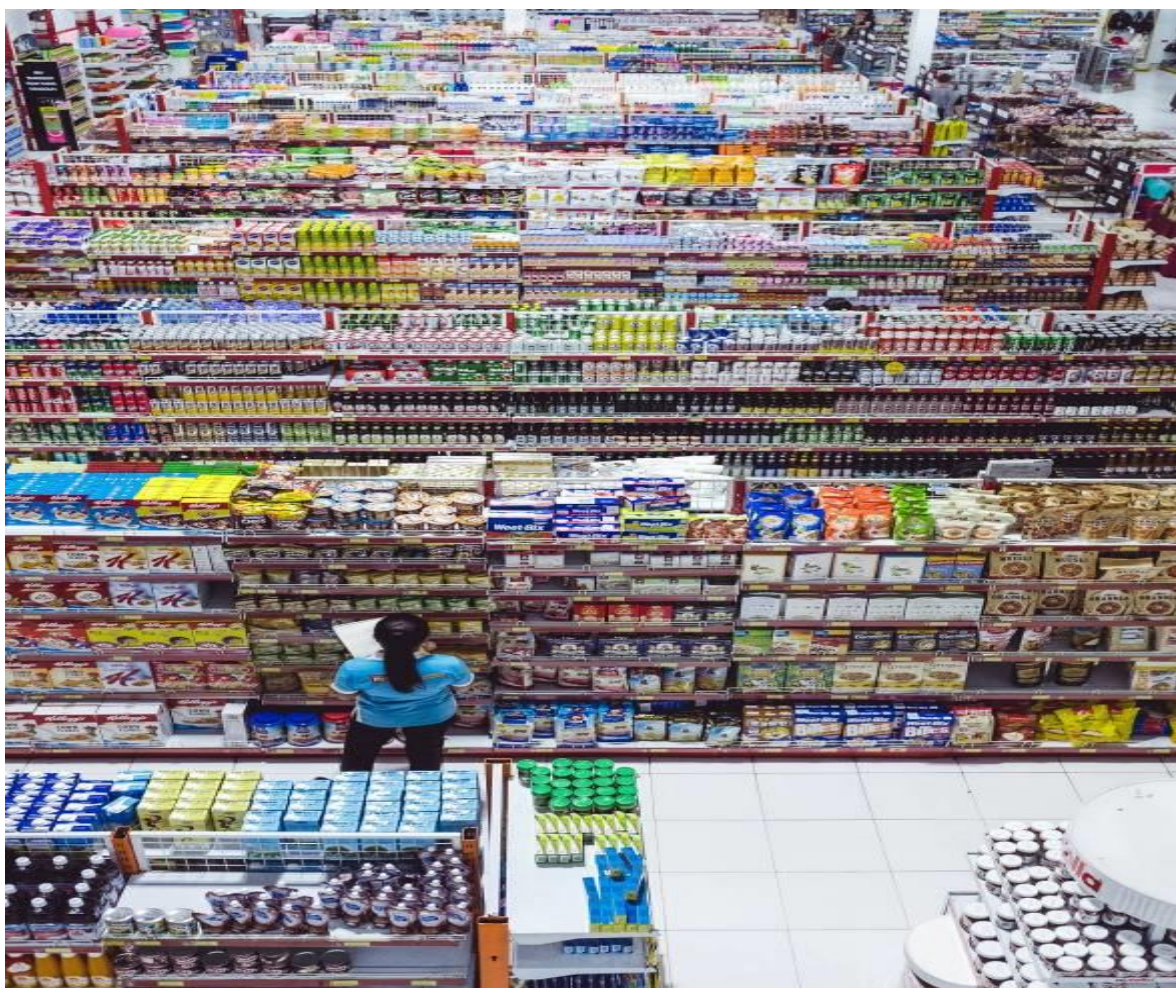

Εικόνα 5 από Daniel Romero στο Unsplash

Εικόνα 6 άγνωστος/η δημιουργός στο Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 7 από Bernard Hermant στο Unsplash

Εικόνα 8 από Karunadgraphy στο Pixabay

Εικόνα 9 από Dominik Dancs στο Unsplash

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 10 από Kit Suman στο Unsplash

Εικόνα 11 από Viviane Monconduit από το Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 12 από Meineresterampe στο Pixabay

Εικόνα 13 από Thomas Wolter από το Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 14 από RikaC από το Pixabay

Εικόνα 15 από Mika Baumeister στο Unsplash

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 16 από Angela Compagnone στο Unsplash

Εικόνα 17 από Rilsonan στο Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 18 από Tom Fisk στο Pexel

Εικόνα 19 από Anastasia Gepp στο Pixabay

“Common borders. Common solutions.”

Εικόνα 20 από Sergei Tokmakov στο Pixabay

Εικόνα 21 από Yogendra Singh στο Pexels

“Common borders. Common solutions.”

ΕΝΟΤΗΤΑ 3. ΠΗΓΕΣ ΚΥΡΙΩΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Οι δραστηριότητες των εργαστηρίων αντλούν την έμπνευσή τους από τα εγχειρίδια-βιβλία που αναφέρονται παρακάτω. Η κεντρική ιδέα βασίστηκε σε αυτά, ωστόσο σχεδιάστηκαν και τροποποιήθηκαν με σκοπό να καλύπτουν το περιεχόμενο και τη στοχοθεσία του παρόντος προγράμματος.

Α' εργαστήριο: (12): (σ. 66-79, 232-238), (18): (σ. 176-181) και (16): (σ. 23, 217-229) και σε συνδυασμό με στοιχεία που έχουν αντληθεί από θεατρικό εργαστήριο.

Β' εργαστήριο: Οι πηγές που αξιοποιήθηκαν για τη δημιουργία του power point περιλαμβάνονται αναλυτικά στο ίδιο το αρχείο power point.

Γ' και Δ' εργαστήριο: (19): (σ. 18+ 20, αντίστοιχα)

Ε' και Ζ' εργαστήριο: (1): (σ. 262-274+ 314-318)

ΣΤ' εργαστήριο: (20): (σ. 263-264, 290)

Η' εργαστήριο: (21): (σ. 217-242)

Θ' εργαστήριο: Ο σχεδιασμός του παρόντος εργαστηρίου συμμετοχικού σχεδιασμού βασίστηκε στη μελέτη των βιβλίων (12), (18), (21)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δημητρίου, Α. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο, 2009.
2. Φλογαΐτη, Ε. Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 2006.
3. Γεωργόπουλος, Α., Νικολάου, Κ., Δημητρίου, Α., Γαβριλάκης, Κ., Μπλιώνης, Γ. Γη, ένας μικρός και εύθραυστος πλανήτης. Αθήνα : Gutenberg, 2013.
4. Γαβριλάκης, Κ. Ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Απορρίμματα: Προβλήματα και η αντιμετώπισή τους. Αθήνα : Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2000.
5. Ζαχαρίου, Α., Ιακώβου, Μ. και Κουνναμάς, Κ. Ξανασκέψου το· το καλύτερο απόβλητο είναι αυτό που δεν παράχθηκε ποτέ: προσεγγίζοντας θεωρητικά το ζήτημα της διαχείρισης των στερεών αποβλήτων. Λευκωσία : Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2017.
6. Olawoyin, M., Nwaogu, C., Nakashole, P., Ahado S., Frempong, F.A., Gade P., Essel, E.K., Wallace, E., Toseafa H.K. and Gardiner R. Environmental and socio-economic impacts of solid waste dumping and burning on the major motorways in developing countries. *International Journal of Recent Advances in Multidisciplinary Research*. 999-1007, 2015, Τόμ. 2, 12.
7. Fahzy, A. Reduce, Reuse, Recycle: Alternatives for Waste Management . *Cooperative Extension Service, College of Agricultural, Consumer and Environmental Sciences*. 2014, G-3141.
8. Miller, G.T. & Spoolman, S. E. Περιβαλλοντική Επιστήμη. [μεταφρ.] Μήλιος Αγαμέμνων. 15. Θεσσαλονίκη : Τζιόλα, 2018.
9. Μπαιζίγυ, Κ., Βασιλοπούλου, Σ., Τριανταφύλλου, Σ., Στροφύλας, Δ. Οικιακή κοσμοποστοποίηση: Μία εναλλακτική πρόταση διαχείρισης των οργανικών αποβλήτων, Οφέλη, εφαρμογές στη χώρα μας και σε άλλες χώρες. Δραπετσώνα : ΚΠΕ Δραπετσώνας και Τροιζήνας- Μεθανών, 2014.
10. Johnson, B. *Zero Waste Home: The Ultimate Guide to Simplifying Your Life by Reducing Your Waste*. New York : Scriener, 2013.
11. Kirchherr, J., Reike, D., Hekkert, M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions . *Resources, Conservation and recycling*. 2017, 127.
12. Γεωργόπουλος, Α. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Ζητήματα Ταυτότητας. Αθήνα : Gutenberg, 2014.
13. Μπακιρτζής, Κ. Επικοινωνία και Αγωγή. Αθήνα : Gutenberg, 2006.
14. Δημητρίου, Αναστασία. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Περιβάλλον, Αειφορία Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο, 2009.
15. Γεωργόπουλος, Α., Τσαλίκη, Ε. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αρχές-Φιλοσοφία, Μεθοδολογία, Παιχνίδια και Ασκήσεις. Αθήνα : Gutenberg, 2006.
16. Αρχοντάκη Ζ., Φιλίππου, Δ. 205 Βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων ψυχοθεραπείας, κοινωνικής εργασίας, εκπαίδευσης. Αθήνα : Καστανιώτη, 2010.
17. Γερμανός, Δ. Οι Τοίχοι της Γνώσης: Σχολικός ώρος και Εκπαίδευση. Αθήνα : Gutenberg, 2006.
18. Μπλιώνης, Γ. Στα μονοπάτια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αθήνα : Κέδρος, 2009.
19. Μακέλη, Γ. Περιβαλλοντικές ασκήσεις για δουλειά με ομάδα. Μακρινίτσα : Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας, 2009.
20. Άλκηστις. Μαύρη αγελάδα, άσπρη αγελάδα: Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και Διαπολιτισμικότητα . Αθήνα : Τόπος, 2008.
21. Katz, L., Chard, C., S. Μέθοδος project: Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των παιδιών. Αθήνα : Διάδραση, 2011.
22. Γκόβας, Ν. Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο: ένα πρακτικό βοήθημα για εμπυχωτές θεατρικών ομάδων και εκπαιδευτικούς. Αθήνα : Μεταίχμιο, 2003.

Project funded by
EUROPEAN UNION

Συντάκτης: «ANTIGONH- Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία την Ειρήνη και τη Μη Βία»

Διεύθυνση: Πτολεμαίων 29Α ,TK 54630, Θεσσαλονίκη

Τηλέφωνο: 2310 285688

e-mail: info@antigone.gr

Ημερομηνία: 30.10.2020

Joint Operational Programme Black Sea Basin 2014-2020 is co-financed by the European Union through the European Neighbourhood Instrument and by the participating countries: Armenia, Bulgaria, Georgia, Greece, Republic of Moldova, Romania, Turkey and Ukraine.

“This publication has been produced with the financial assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of ANTIGONE and can in no way be taken to reflect the views of the European Union”.

“Common borders. Common solutions.”